

A FELVIDÉK KÖZOKTATÁSÜGYE

Írta: PECHÁNY ADOLF.

1. Az elemi oktatás.

Népoktatás a magyar uralom alatt. – Csehszlovák nyelv. – Csehszlovák iskolák. – Kisebbségi jogok kijátszása. – Tanítóképzők. – Polgári iskolák. – Tanfelügyelet. – Tankönyvek. – Tanítóegyesületek.

A Magyarországgal szomszédos államok közül, melyek Magyarország megcsonkítása folytán területükben és népességükben tetemesen megnövekedtek, első figyelmünket Cseh-Szlovákia érdemli. Országhatára legközelebb esik Magyarország fővárosához, hiszen a budapesti gyors Szobnál ér Cseh-Szlovákja területére. A fejlett cseh irodalom, mégpedig nemcsak a szépirodalom, hanem a tudományos, a szakirodalom is, valamint fejlett gyáiripana vezető szerepet jelöl ki Cseh-Szlovákiának társai: a kisantant államai közt. A cseh politikusok amúgy is túlfűtött ambíciója csak újabb tápot nyert az utolsó időben elért, s gyakran magukra a cseh politikusokra is meglepetésszerűen ható eredmények folytán. Csehország nagy szerepre vágyik, főleg a szláv világban, miután erre Oroszország hosszú időre képtelenné vált. A cseh nemzet erejének hatalmának és száníának gyorsmagnövesztése az első, a fő cél, melyhez mérten rendezik be az ország bérviszonyait és főképp a minden haladásnak alapul szolgáló közoktatásügyet.

A jelenleg Szlovenszkó név alatt szereplő régi magyarországi Felvidék a trianoni béke alapján cseh fenhatóság alá került. Függetlenségére, önálló állami életére, autonóm jogaira vonatkozó szóban és írásban tett minden ígéret dacára Szlovenszkóból cseh kolónia lett s a csehek főtörekvése, hogy ezt a területet mielőbb politikailag a cseh történelmi tartományokba, népét nyelvileg a cseh nemzetbe beolvasszák. Látjuk ezt a cseheknek a Felvidéken való minden politikai berendezésénél, s látjuk ezt különösen Szlovenszkó tanügyének a cseh érdekeknek megfelelő átalakításán, reformján. Erről akarok hű képet rajzolni.

Mielőtt a tulajdonképeni tárgyra áttérnék, egy futó pillantást vetek a múltra, midőn még a Felvidék Magyarország szerves része volt. A 67-i kiegyezés előtt a nagyon kis számú községi iskolákon kívül csak felekezési iskolák voltak. Elemi iskolát hajlítottak fel a katólikusok, az evangélikusok és a zsidók. Állami elemi

iskola egyáltalában nem volt a Felvidéken. Hogy milyenek voltak ezek az iskolák, az a körülményektől függött. A városokban és nagyobb községekben, ahol nagyobb volt a tanulók száma, osztott iskolák voltak, kisebb községekben n kántor volt az egyedüli tanító, ha azonban a tanulók száma nagyon megszorodott, a község, amely többnyire egyúttal hitközség is volt, választott a kántor mellé egy segédet, aki segédkántor és segédtanító volt egy személyben. Kis falvakban, ahol nem volt plébánia, főleg pedig a hegyek közt épült úgynevezett irtványos községekben, a lakosság választott a maga köréből írni és olvasni tudó embert, s ezt megtette tanítónak. De az ilyen irtványos iskolák is felekezeti jellegűek voltak, a lakosság vallása szerint, s a tanító fizetéséhez a plébánia is hozzájárult valamelyik alapból.

A népoktatásügy rendezése tulajdonképen csak az 1807-iki kiegyezés után kezdődött. A magyar állam gondoskodott kellő számú tanítóképzőről, melyek versenyre keltek a már meglévő felekezeti tanítóképzőkkel, és utóbbiak nivóját, értékeit, emelték. Gondoskodás történt a felekezeti és községi iskolák fejlesztéséről és új állami iskolák szervezéséről olyan helyeken, ahol vagy egyáltalában nem volt iskola, vagy pedig, ahol a fennálló iskola túlszűfoaltságánál, vagy az iskolafenntartó anyagi helyzeténél fogva nem volt képes a népoktatás fokozottabb követelményeinek megfelelni. A magyar állam erkölcsi és anyagi támogatásával a népoktatásügy szép fejlődésnek indult a Felvidéken is, ahol pedig a népoktatás meglehetősen el volt hanyagolva és sok pótlásra és javításra szorult. Nagy anyagi áldozatokkal és kötelességtudó munkával sikerült is a hiányokat pótolni úgy, hogy 1917-18. iskolai évben a Duna balpartján fekvő területen, vagyis a mai Szlovénia név alatt Csehországhoz csatolt 11 nyugati vármegyében volt 2314 mindennapi, 1391 általános ismétlő iskola és 211 „szaktanítással foglalkozó népoktatási intézet. Ezeknek az iskoláknak kellő elhelyezéséről és berendezéséről a magyar állam gondoskodott. Új modern iskola-épületek emeltettek a Felvidék majd minden vármegyéjében a magyar állam költségén, vagy tetemes anyagi segítségével. Csak Trencsén vármegyében az 1912-15. években 103 községben, 131 állami népiskola kapott a kor kívánalmainak megfelelő épületet. Midőn tehát a csehek 1919-ben a Felvidéket megszállták, már úgyszólván teljesen rendezett népoktatási viszonyokat találtak. A megszállás után az iskolai munka egy ideig megállott, főképen az állami iskolákban. A Felvidéken általános tájékozatlanság uralkodott, senki sem tudta, hogy a megszállásnak mi a célja s meddig fog tartani; tény, hogy a Felvidék lakossága az egész megszállást csak ideiglenesnek tartotta, hiszen kezdetben a Felvidéken a csekély számú beavatottakon kívül senkinek sem volt tudomása, se a pittsburgi szerződésről, se a turoészontmártinl deklarációról, még kevésbé azokról az ígéretekéről, amelyeket Benesék Párizs-

hun és Londonban kaptak. Minthogy a megszálló csehek az adóhivatalokat lefoglalták és további működésüket felfüggesztették, a elvidoki tanítók nagy tömegekben Budapestre siettek fizetésüket elvenni, és a közoktatásügyi minisztérium a fizetéseket folyósította is.

Mihelyt a csehek a Felvidéken kissé megmelegedtek, elkezdődött az eddig ott működött tanítók tömeges felfüggesztése, majd kiutasítása. Pedig a felvidéki iskolák tanítói túlnyomó részben felvidéki születésű és odavaló illetőségűek voltak. Köztudomású dolog, hogy a felvidéki tanulók bizonyos előszeretettel, főképen két pályát választottak: a tanítói és a papi pályát. A szegény család gyermeke már a IV. püfögári, illetőleg középiskolai osztály elvégzése után folyamodtatott a tanítóképzőbe való *felvételért* és a VI. gimnázium elvégzése után a papi szemináriumba való felvételét kérhette. Ez lehetővé tette a szegényebb sorsú tanulónak is, hogy boldogulását intelligens pályán keresse. Aki a tanítóképző intézetben szorgalmával éa tehetségével kitűnt és magasabb képesítést akart szerezni, vagy a Paedagogiumban, vagy magánúton megszerezte a polgári tanítói képesítést. A felvidéki népoktatási intézetekben tehát túlnyomó részben felvidéki származású tanítók működtek, de tekintélyes térszük elhelyezést nyert az ország minden vidékén. Ha összeszámlálnók Csonka-Magyarországon a népoktatásügy terén most is működő tanerőket, kitűnnék, hogy ezeknek tekintélyes része éppsn a Felvidékről származik. Ezeknek a felvidéki származású tanítóknak és tanítónőknek száma a megszállás után tetemesen megsaporodott azokkal, akiket a Felvidékről a csehek vagy kiüldöztek, vagy kiutasítottak. Legtöbben ezek közül alkalmasak lettek volna a tisztán tótnyelvű iskolában is működni, hiszen tót volt az anyanyelvük, és a felvidéki képezdékben, ahol az illetők tanulmányaikat végezték, a tót nyelvet, mint kötelező tantárgyat tanították. Nem a nyelvismeret hiánya szerepelt itt, hanem a politika. Ugyanis a csehek csak olyan tanítókat voltak hajlandók megtűrni, akikről tudták, hogy a cseh politika céljait készek támogatni. A kiüldözött és kiutasított tanítók helyébe cseheket hoztak. Így aztán összekerültek a különböző tanintézetekben cseh és tót tanítók, diplomások és diploma nélküliek, s hogy ez a vegyes társaság legalább kifelé valami egységet mutasson, elnevezték őket „cseh-szlovák” tanítóknak. Erről a kérdéstről Stefanek Antal, a cseh-szlovák közoktatás fő öre és intézője Szlovenszkon így nyilatkozik: „őszintén bevallom, nem voltam tudatában annak a nagy feladatnak, mellyel a minisztertanács engem a fordulat után megbízott. Két út állott előttem: vagy helyükön meghagyni a régi tanítókat s engedni nekik időt és módot, hogy a tót nyelvet jól megtanulják és nemzeti lelkesedés szállja meg őket, vagy kicserélni a meglévő tanítótságot cseh tanítókkal. Én ez utóbbit választottam.”

A cseh-szlovák elnevezést Minarikék akkor eszelték ki, midőn a világháború alatt Párizsban a monarchia elleni aknamunkát végezvén, a tótlakta Felvidéknek Csehországhoz való csatolását szorgalmazták. A művelt külföld úgyszólván semmit sem tudott a tótokról, csupán a csehek szolgálatában álló Scotus Viator angol publicista és a csehek nagy barátja, Emil Denis francia egyetemi tanár munkái hívták fel a külföld figyelmét arra, hogy tótok, vagyis szlovákok is vannak a világon. De sem Scotus Viator, sem pedig Ernst Denis egy szóval sem tesz említeni cseh-szlovákokról. Magukat a tót vezető köröket is meglepte, midőn a Felvidék megszállása után cseh-szlovákoknak kezdték őket nevezni. Halvány sejtelmük sem volt arról, hogy Masarykék a háború alatt a külföldön mit végeztek és miben törik a fejüket. A mozgóállás után keletkezett általános zür-zavarban a cseh-szlovák elnevezést valahogy csak túrték, mindaddig, amíg a tót vezető körök bele nem néztek a csehek kártyáiba. Már 1922-ben a tót néppárt „a világ civilizált népeihez” intézett memorandumában megmerete írni, hogy a „cseh-szlovák nemzet” elnevezés a legnagyobb történelmi mistifikáció. Azóta a cseh tudományos körök is kijelentették, hogy cseh-szlovák nyelv egyáltalában nem létezik és a prágai cseh tudományos akadémia elutasította az indítványt, hogy csehszlovák akadémiának neveztessék. De a cseh-szlovák elnevezés kellett a cseh-szlovák imperializmusnak, részben, hogy a külföld előtt a csehek és a tótok nemzeti egységét dokumentálja, részben pedig, hogy a tanügy terén a cseh céloknak megfelelő politikát folytathasson. A külföld, hacsak cseh-szlovákokról lesz tudomása, nem veszi észre, hogy a csehek a „felszabadított” tótokat a cseh nemzetbe beolvasztani iparkodnak, megfosztván őket tót anyanyelvüktől és tót nemzeti egyéniségüktől.

Az ellentét a nyelvkérdésben a tótok és a csehek közt nagyon kiélesedett. A nyelvtörvény; mint az 1919-ben hozott alkotmánytörvény kiegészítő része, első paragrafusában kimondja, hogy „a cseh-szlovák nyelv hivatalos állami nyelve a Cseh-Szlovák köztársaságnak”. Minthogy azonban cseh-szlovák nyelv tulajdonkép nincs, a tótok és a csehek külön-külön kezdték, ki-ki saját anyanyelvét erőltetni, amiből aztán nagy harc keletkezett. A felizgatott kedélyek lecsillapítására 1925-ben koirtmány rendel etet adtak ki, mely kimondja, hogy „a cseh-szlovák nyelv tényleges és jogos individualitása megnyilvánul a cseh és a tót hangzásban”. Ez a rendelet a nyelv kérdését nemcsak, hogy nem tisztázta, hanem még nagyobb zür-zavart idézett elő, növelte a tótok ellenszenvét a csehek ellen, a csehek pedig annál dühösebben fogtak hozzá a cseh esi téshez.

Jellemzőképen említem, hogy a Cseh-Szlovák köztársaságnak 1925. évre szóló Évkönyvében (Rocenka) a Cseh-Morvaországban és Sziléziában működő népoktatási intézetek kifejezetten mint „cseh” intézetek szerepelnek és csakis a tótoklakta Felvidéken

működő intézeteket nevezték el „cseh-szlovák” intézeteknek. Kezünkbe került – írja Hlinka „Slovák”-ja -, két iskolai bizonyítvány. A blankettákat Prágában nyomták az áll. nyomdában. A két bizonyítvány alakja teljesen egyenlő, csak a felirat különböző. „A cseh iskolában használt blankettán az áll, hogy „cseh gymnasteium”, a Felvidéknek készült blankettán pedig „cseh-szlovák gymnásium”. Az oktatás nyelve Csehországban – cseh, Szlovenszón pedig – cseh-szlovák.

A Felvidéken működő tanítók tudtak tótul, de a cseh nyelvet nem beszéltek. A cseh-szlovák iskola jellegét tehát a Csehországból hozott tanítók adták meg. Így aztán megtörtént, hogy több osztállyal bíró elemi iskolában az egyik osztályban tótul, a másikban csehül kezdtek tanítani, amiből aztán egy zagyvaléknyelv keletkezett, amely se nem tót, se nem cseh, de amelyre átmenetileg a cseh imperialista politikának szüksége van. így remélik a csehek a tótokat teljesen elcsehesíteni.

A Felvidékre szállított cseh tanítók szakképzettségéről és műveltségéről részben tréfálkozva, részben megbotránkozással sokat beszéltek s még ma is beszélnek a Felvidéken. Maga Stefanek Antal, a felvidéki tanügy legfőbb öre, tanügyi referens a pozsonyi tót minisztériumban, aki tót származása dacára egyik legnagyobb uszály hordozója a cseheknek, egy amerikai tót lapban cikket írt a Felvidék tanügyi állapotáról s a többi közt így nyilatkozott: „Igaz, hogy csak most látjuk, mennyi alkalmatlan és gyöngye elem jutott a Felvidékre, nemcsak a szükséges erők hiánya folytán, hanem protekció, sőt tévedés következtében is. Tudok eseteket, hogy alkoholisták, kicsapongó emberek, gyöngye tanítók és tanítónők küldettek Szlovenszóra a miniszter és felsőbb hatóságok tudta nélkül”. Hlinka lapja a „Slovák” megemlékezőn a Felvidék tanügyéről, ezt írja: „Igazán botrányos dolog, hogy a XX-ik században a cseh köztársaságban akkor, amikor különféle ürügyek alatt egész sereg diplomás tanítót és tanárt elbocsátanak, ugyanakkor rendőrileg körözött egyéneket küldenek Szlovenszóra tanítóknak és tanároknak”. Juriga Nándor egyik beszédében a Szlovenszóra küldött tanerőkről így nyilatkozott: „Prágában már nincsen hordár és Brünnben már nincsen szobalány, mert mind elmentek Szlovenszóra tanítóknak, illetőleg tanítónőknak”. Ezek a cseh „kulturtraegerek” foglalták el Szlovenszón a felvidéki tanítók helyét. Ezért írta nemrég is Hlinka „Slovák”-ja, hogy azokból a botrányos esetekből, melyek a fordulat óta a szlovenszói iskolákban történtek, legalább 80% Stefanek lelkiismeretét terheli ... Stefanek tanügyi referens idejében inficiálódott Szlovenszóra a Morván túlról hozott söpredékkal. így van ez a népoktatás egész vonalán, sőt sok részben a középiskoláknál is. Egy felvidéki ismerősöm egy alkalommal hallgatta a községben újonnan létesített polgári iskola tantestületének beszélgetését. Arról volt szó, hogy ki legyen a polgári iskola igazgatója. A tantestület egyik oszlopos

tagjának ambícióját kollégája e szavakkal hűtötte le: Csak nemrég dobtad el a gyalut és már is igazgató akarsz lenni? Ez mégsem járja!

Az importált cseheknek a felsőbb hatóság különböző előnyöket is biztosított. Külön működési pótlékot kapnak azon a címen, hogy magasabb állami érdekből készek voltak Szlovnszkkón állást vállalni. Az előléptetéseknél előnyben részesülnek. A főnöki állásokat majdnem kivétel nélkül ők kapják meg. S hogy ezekből, a cseh jövevényekből minél többen nyerjenek elhelyezéül, a méu megmaradt régi tanítókat különféle ürügyek alatt nyugdíjazzák, vagy egyszerűen elküldik. Erre a célra nagyon alkalmas az a képesítő vizsga, amelyet minden régebben alkalmazott tanítótól követeinek, még pedig a cseh-szlovák nyelvből és irodalomból, a cseh-szlovák történelemből és földrajzból. Aki a vizsgán megbukott, az természetesen állását is elvesztette. A tót tanítók már 1921-ben tiltakoztak az ellen, hogy az iskolai hatóság nem bánik velük úgy, mint cseh kartársaikkal, erre azonban az volt a válasz, hogy tömegesen küldték őket nyugdíjba.

Ezekről az állapotokról tudomást szereztek az amerikai tótok, akik a háború utolsó két évében Massarykék hangos ígéreteitől elkábítva, a csehek politikai érdekeit minden erejükkel támogatták. Midőn a Felvidékre küldött bizalmas embereik a szomorú tényeket konstatálták, az amerikai tót organizációk méltatlankodni, zúgolódni kezdtek. Hogy ebből a fiatal republikára nagyobb baj ne háramoljék, a cseh-szlovák politika legelső exponense, dr. Srobár Lőrinc, egykori rózsahegyí orvos, és a Cseh-Szlovák köztársaság megalakulása után első tót teljhatalmú miniszter, később közoktatásügyi miniszter, 1923-ban Amerikába indult, hogy a zúgolódó amerikai tótokat megnyugtassa. Útja nem járt sikerrel, dacára annak, hogy a szlovenszkoí állapotokat szóval, írásban és képben, a legrózsásabb színben iparkodott feltüntetni. Abból a füzetből, melyet dr. Srobár az amerikai tótok közt sok ezer példányban terjesztett, s amelyben számokkal, sőt szemléltető képekkel is ismertette a Felvidék nagy kulturális haladását a cseh megszállás ót;i, ide iktatok néhány adatot. Srobár kimutatása szerint az 1921-22. iskola évben volt a Felvidéken 749 magyar tujijuyul-vü iskola, melyben 94.084 iskolaköteles gyermekjá”rí7~cs volt 2(148 szlovák iskola 292.51 tanulóval. A népiskolai tanítók közül volt 3894 tót, 1383 magyar, 712 cseh, és 270 német nemzetiségű tanító. Két évvel később megjelent a Cseh-Szlovák köztársaság Évkönyve, az 1925-i évről, amely hivatalos kimutatást közöl a Felvidék közállapotairól, tehát a népoktatásról is. Eszerint a kimutatás szerint az 1924-25-ik tanévben működött Szlovenszkkón 2724 csehszlovák iskola, 4443 tanteemben, a tanulók száma 308.348, a tanítók száma pedig 4355 volt. (A „Slovák” című lapban 1926. évi március hó 7-én közölt kimutatás szerint a cseh-szlovák elemi iskolában 1075 cseh (24.5%) és 3300 tót (75.5%) tanító működik.) A magyar tannyelvű elemi iskolák

száma 741, a tantermek száma 1318, a tanulók száma 92.892 és a tanítók száma 1299 volt. Német tannyelvű iskola volt 113, a tantermek száma 269, a tanulók száma 16.494 és a tanítók száma 266. Feltételezem, hogy dr. Srobár röpiratában közölt statisztika, mely a csehek propaganda céljait szolgálta, úgy volt összeállítva, hogy a külföld megnyugtató képet kapjon a megszállott Felvidék tanügyi állapotáról, lássa a tót tanügy hatalmas fellendülését és a Republikának mindenkor hangoztatott demokratikus irányát. De ha ettől eltekintve összehasonlítjuk Srobár statisztikai adatait a Cseh-Szlovák köztársaság 1925. évre kiadott Évkönyvének adataival, azt látjuk, hogy a 2649 tót iskolából 2724 cseh-szlovák iskola lett, tehát a tót iskola eleschedett. A tót iskola növendékeinek száma 292.251-ről a cseh-szlovák iskolában 308.348-ra szaporodott, tehát ebben az irányban szaporodott Szlovenszkóra bevándorolt cseh családok iskolaköteles gyermekeinek száma is. Hiszen tudvalévő dolog, hogy újabb és újabb cseh családok telepednek le a Felvidéken, míg a tót családok száma a nagymérvű kivándorlás folytán folyton apad. A Szlovenszkón letelepedett csehek száma ma már több mint 800.000 elélek. A magyar tannyelvű iskolák száma 749-ről 741-re, a tanulók száma pedig 94.084-ről 92.082-re apadt. Az 1926. évre kiadott Évkönyv a Szlovenszkón működő elemi iskolákról a következő statisztikát közli: állami 901, r. k. 1500, zárdai 12, görög kath. 300, ág. ev. 487, ev. ref. 231, zsidó 66, községi 110, magán 16, kincstári 50, gyári 3. összesen 3676. A tanítás nyelve szerint cseh-szl. 2696, magyar 728, német 123, rutén 129.

A magyar tanulók számának apadását több okra vezethetjük vissza: A magyar tanulót a csehek a cseh-szlovák iskolába kényszerítik, ha tót ajkú községben született, vagy ha családi neve totósán hangzik, és olyan helyeken, ahol a magyar kisebbség nem teszi a lakosság 20%-át, tehát nincsen joga külön iskolát állítani. Az utóbb említett helyeken létezett magyar iskolát egyszerűen beszüntették, újat pedig felállítani nem engednek. Ugyanis az alkotmánytörvény 130 szakasza csaknem egyértelmű a kisebbségi állampolgárok számára biztosított iskolaállítási jognak teljes negációjával, elkobzásával és a st. germaini kisebbségi szerződés 8-ik cikkében foglalt rendelkezésnek – burkolt formában bár – megszegését jelenti. Kiténik ez a cseh alkotmánytörvény 120. §-ából, illetőleg a prágai nemzetgyűlés alkotmányjogi bizottsága által beterjesztett 2441/1920. számú jelentésnek erre vonatkozó részéből. A 120-ik § 1-ső bekezdésének törvényerőre emelt szövege így hangzik: „Magántanító és nevelő-intézeteket felállítani csak a törvény határain belül van megengedve”. Az eredeti szöveg, az alkotmányjogi bizottság jelentése szerint így hangzik: „A Cseh-Szlovák köztársaság minden polgárának jogában áll a törvényes előírások határain belül iskolákat és nevelő-intézeteket felállítani s azokban tanítani”. Ennek az utóbbi szövegnek elvetéséhez és a jelenlegi szövegezés értelmezéséhez az alkotmányjogi bizottság említett jelentésében ezt

a kommentárt fűzi: „így természetesen alkotmányjogilag engedélyezve lett volna a magán tanintézetek, főképpen pedig a felekezeti iskolák felállítása. Másképp van ez az újabb szöveg értelmében. Az államnak korlátlan szabadsága az iskolaügyet úgy elrendezni, ahogy ezt célszerűnek tartja.” A Csehszlovák állam tehát az alkotmánytörvényben biztosította magának azt a jogot, hogy a kisebbségek iskola állítási jogát teljesen elkönfiskálhassa.

A csehesítés érdeke a népoktatásügy teljes államosítása. A cseheknek nem kell a felekezeti iskola, mert ott tanítóikat nem tudják elhelyezni, s mert a felekezeti iskola a tanulók anyanyelvét kultiválja. Azért újabban elhatározták a felvidéki népiskoláknak restrinkcióját is. Ugyanis az állami kiadánok korlátozásáról szóló, 1924-ben hozott 285-ik törvénycikk első §-a azt mondja, hogy „az állam feladatai korlátozva legyenek arra a mértékre, melyet az állam és a lakosság életszükségei okvetlenül megkövetelnek”. Ezen az alapon bocsátanak el a hivatalokból tót, magyar és német hivatalnokokat, miután a hivatalokban már kellő számú cseh elhelyeztetett, s a hivatal ügymenetét úgy, ahogy, elsajátították. Ugyanezen az alapon beszüntetnek felekezeti iskolákat, hogy aztán a tanulókat a már előbb felállított állami iskolába tereljék. Így pl. Eózsahegyén, ahol azelőtt csak r. kath. iskola volt, felállítottak 4 osztályú állami elemi iskolát, s hogy ennek az iskolának elég tanulója legyen, a róm. kath. elemi iskola egy osztályát megszüntették. Valószínűleg osztályonként idővel be fogják szüntetni az egész iskolát. A tisztviselő-családokat fenyegetéssel és terrorral kényszerítik, hogy gyermekeiket az állami iskolába járassák. Rózsahegytről nem messze. Martincseken megszüntették a róm. kath. iskolát és a tanulókat beosztották a szomszédos Likavkán felállított állami elemi iskolába. Liptószentmiklóson is megszüntették a róm. kath. elemi iskolát és a tanulók most az állami elemi iskolában kénytelenek járni. Így állítják az állami elemi iskolákat a csehesítés szolgálatába.

A cseheknek sikerült a külfölddel elhíttetni, hogy Csehszlovákia a legliberálisabb és a legdemokratikusabb állam. Duparc, francia publicista, a kisebbségek nemzetközi védelméről írt, s a külföldi politikai körökben is nagy figyelemmel fogadott munkájában így nyilatkozik: „A cseh-szlovák törvényhozás nagyon liberális gondolkodás mellett tanúskodik.” Ilyen kijelentés után az ember azt gondolná, hogy Cseh-Szlovákiában az alkotmánytörvény teljes autonóm jogot biztosít a népoktatás terén. A fent felhozottakból éppen az ellenkezőről vagyunk kénytelenek meggyőződni.

Minthogy a felekezeti iskolákat egymásután megszüntetik, vagy a tanítók államsegélyének megvonásával az iskola munkáját megbénítják, sok felekezeti iskola ma nem tud tanítót kapni, s így vannak községek, ahol a tanítás szünetel. És vannak kisközségek, amelyekre a csehek saját érdekük szempontjából súlyt nemigen helyeznek s ezekben ma sincs elemi iskola;

ellenben új állami elemi iskolákat állítottak fel olyan községekben, ahol a meglévő felekezeti népiskola nem volt hajlandó tétet hajtani a cseh imperializmusnak.

A felekezeti iskolák épületét pedig egyszerűen elkobozták. Ugyanis, midőn 1868-ban a népoktatásügy rendezése kezdetét vette, az iskolai épület tulajdonjogának telekkönyvi bejegyzésénél sok helyen azt tették, hogy például a katolikusok által lakott község katolikus elemi iskolájának épületét a község nevére írták. Ilyen iskola vagy a község katolikus lakosainak közadakozásából, vagy valamelyik jómódú katolikus család alapítványából épült. Most a csehek a telekkönyvi bejegyzés alapján a politikai község részére követelik a katolikus iskola épületét, arra számítván, hogy a községi képviselőtestület, melyet a cseh nacselnik (főszolgabíró) a cseh imperialista politikának megfélemlőleg állított össze, nem fog a felekezeti iskola mellett kardoskodni. Ez az eljárás, nagy visszatetszést keltett különösen a katolikus papság körében, mely a felekezeti iskolák elkobzása ellen a legerélyesebben tiltakozik és kész az ügyet per útjára is terelni.

Ha ilyen viszonyok uralkodnak a tiszta tót vidéken, képzelhetjük, milyen a sorsa a magyar vidéken működő népiskolának. A tanító felett ott függ állandóan Damokles kardja. Vagy egyszerűen elzavarják, vagy legjobb esetben nyugdíjazzák. Az időközben megüresedett állásokra olyan magyarul tudó tanítókat küldenek, akik a cseheknél érdemeket szereztek maguknak, sőt – mint értesültem – küldenek cseh származású tanítókat is, akik a Felvidéken szervezett magyar nyelvű tanfolyamokon a magyar nyelvet úgy, ahogy, elsajátították. A tanfelügyelő a magyar iskolában nem azt nézi, hogy milyen előrehaladást tettek a tanulók az egyes tantárgyakban, hanem a fősúlyt arra helyezi, hogy a tanulók a cseh nyelvet minél előbb és minél jobban elsajátítsák.

A tanítóképzők elhelyezése nagyjában a régi maradt. A volt magyar állami tanító- és tanítónőképző-intézetek modern épületeit és berendezését a csehek készen kapták. A könyvtárakból a magyar könyveket kidobálták, aztán kényelmesen elhelyezkedtek. A képzőkből – az apácázárdákban levő képzőket kivéve – koedukációs iskolákat létesítettek. Tehát a képzőkben a tanító- és a tanítónőj elöltek közösen tanulnak. Valamennyi tanítóképző – a pozsonyi Orsolya-zárda magyar tanítóképzőjét kivéve – mind cseh-szlovák tanintézetek. A tanárok csekély kivétellel, vérbeli csehek. A tót tanárok egyesületének 1923 augusztus havában Túrócszentmártonban tartott gyűlésén az egyesület titkára, Ondrus tanár, kimutatta, hogy a Felvidéken működő 78 állami tanító képezdei tanár, között, csak 11 tót van, az egyházi képezdekben pedig 20 tót tanerő mellé 12 cseh tanerőt osztottak be. A képezdei tanulók túlnyomó része szintén cseh. Bazovszky, volt nógrádi zsupán, aki pedig kezdetben nagy csehbarát volt, egyik cikkében erősen tiltakozik a cseh és a morva tanulóknak az 1923-24 tan-

évben a losonci tanítóképzőbe való beözönlése ellen, s panaszképpen felhossa, hogy a képezde cseh tanári kara a tót tanulók folyamodványait visszautasította azzal, hogy minden hely be van töltve, holott felvettek olyan tanulókat, kik Csehhorszáiban a felvételi vizsgán megbuktak. „A lévai tanítóképzőben – írja Hlinka lapja – a tanárok mind csehek, tulajdonképp nem is tanárok, hanem csak tanítók, s valamennyi huszita. Az internálásban a fiúk és leányok együtt vannak, volt is már kicsapás erkölcselenség miatt. A tanulók túlnyomó része cseh, akiket ideküldtek Csehhországból, s akiknek szülei itt sem laknak.” Tudnék még sokat idézni, de ez itt elég annak kimutatására, hogy milyen jövő vár a tótokra, ha a „felszabadító” csehek ellen nem fognak tudni eléggé védekezni.

A népoktatás felsőbb fokai a polgári iskola. Erre a csehek már a cseh politika szempontjából különös súlyt vetnek. A tót paraszt, aki a földet túrja, legyen bármilyen gondolkodású, a földolog, hogy dolgozzék és fizessc a horribilis adót. De a műveltebb népréteg, mely hangadó, az cseh legyen. Ezt a célt akarják elérni a polgári iskolákkal, melyeket minden nagyobb községben létesítettek. A polgári iskolák száma tehát a múlthoz képest megsokszorozódott. Mindenütt koedukációs intézeteket állítottak fel. A tanerők túlnyomórészen cseh tanítókból, vagy néhány heti kurzuson kiképzett cseh tanerőkből kerültek ki. A polgári iskolának is a legfőbb célja, hogy a tanulók a cseh nyelvet elsajátítsák és cseh mentalitásban nevelkedjenek. Természetes, hogy a polgári iskolák ilyen tömeges létesítése mellett nem mindenütt található megfelelő épületet. Az iskolát tehát elhelyezik, ahogy lehet. Hogy csak egy-két példát említsek, cseh polgári iskolát létesítettek Nyitrabánya (Handlova) községben is, hogy az ottani német lakosságot a cseh érdekeknek megnyerjék. Más alkalmas épület hiányában az iskolát elhelyezték barakokban, ahol előbb munkások laktak. Strecha tanfelügyelő iskola látogatása alkalmával be sem akart menni ebbe az épületbe, nem hitte, hogy ez iskola lehet. Cseh-Szlovák polgári iskolát létesítettek Losoncon is, s azt az állami elemi iskola épületében helyezték el, mely épület a „Slovák” tudósítása szerint a legegységibb hygienikus követelményeknek sem -felel meg. Ebben az iskolában 8 órától 2 óráig 294 polgári iskolai tanuló tanul, 2-től 6-ig 261 elemi iskolai tanuló, 6-tól 8-ig pedig 116 inas tanul, s így még az iskola szellőztetésére sincsen idő. De hát a csehek érdeke elsősorban, hogy minél több emberüket alkalmazzák a tót Felvidéken, másodsorban pedig, hogy a csehesítés sikeresen haladjon. Mert hogy nem a magasabb műveltség nyújtása a fő cél, erre világot vet a cseh-szlovák posta- és látvirdaminisztérium 1923. évi június 29-én 53.576/1.-22. számú rendelete, amely kimondja, hogy a szlovákiai polgári iskola IV-ik osztálya csupán a cseh polgári iskola III-ik osztályának felel meg. Ezzel a rendelettel a nevezett minisztérium elejét akarja

venni annak, hogy a felvidéki polgári iskolát elvégzett növendékek a postánál és a távirónál alkalmazást nyerjenek. Ezeket a helyeket is a csehországi polgári iskolát végzett tanulók számára akarják biztosítani.

A Cseh-Szlovák köztársaságnak 1925-ik évre kiadott Évkönyve szerint a Felvidéken működő polgári iskolák a következőleg oszlottak meg: 83 cseh-szlovák polgári iskola 515 osztállyal, 25.206 tanulóval és 816 tanítóval; egy rutén polgári iskola 165 tanulóval 11 tanítóval, három német polgári iskola 573 tanulóval és 18 tanítóval; 17 magyar polgári iskola 3240 tanulóval, 144 tanítóval. Ezenkívül volt 7 két tannyelvű polgári iskola 2769 tanulóval és 86 tanítóval. Az 1926. évre kiadott Évkönyv szerint Szlovenszkon 96 cseh-szlovák, 17 magyar, 3 német és 1 rutén polgári iskola működött. Ezek közül 87 állami, 10 róm. kath., 4 zárdai, 1 gör. kath., 5 ág. ev., 3 zsidó, 4 községi és 3 magán polgári iskola. Az állami intézetekben működött 388 okleveles és 213 oklevél nélküli cseh-szlovák tanító, 18 okleveles és 18 oklevél nélküli magyar és 20 okleveles német tanító. A nem állami iskolákban működött 24 okleveles, 28 oklevél nélküli cseh-szlovák, 42 okleveles és 34 oklevél nélküli magyar, 11 okleveles német és 4 okleveles rutén tanító. A „Slovákban” (március 7-i szám) közölt statisztika szerint a múlt 1925-26 tanévben a cseh-szlovák iskolákban már 1007 tanerő működött és pedig 707 cseh (70*3%) és 300 tót (29-7%). Ezekből a statisztikai adatokból kitűnik, hogy a cseh-szlovák polgári iskolák száma, s ezzel az oklevél nélküli tanítók száma is egyre növekszik. De a cseh-szlovák tanítók nem igen sietnek az oklevél megszervezésével. 1921-ben még 450-en jelentkeztek képesítő vizsgára, 1923-ban pedig már csak 263-an, azután pedig valószínűleg egyre kevesebben, mert az Évkönyv adatai szerint, újabban a nem képesített polgári iskolai tanítók száma közel 300.

Szlovenszkon 20 ipari szakiskola működik. A tanulók felvételénél a numerus clausust alkalmazzák, bizonyára nem a tótok, hanem a csehek javára, amiből következik, hogy a cseh tanulók száma egyre növekszik s már a múlt tanévben voltak olyan osztályok, ahol a cseh tanulók 40%-ot is tettek ki.

A népoktatás feletti felügyeletet egy tartományi főtanfelügyelő, az egyes nagyzsupákban (vármegyékben) székelő vármegyei tanfelügyelők s azonkívül kerületi tanfelügyelők gyakorolják. Ilyen tanfelügyelői kerület van Szlovenszkon 54, a Ruténföldön pedig 14. A tanfelügyelők mellett tanfelügyelői tanácsosok és beosztott tanítók működnek. Ezeknek az állásoknak betöltésénél elsősorban azok a tanítók jöttek figyelembe, akik a más anyanyelvű polgárok elleni türelmetlenséggel kitűntek és akik mint született tótok, janicsár szerepre vállalkoztak, e miatt a tót lapok sokszor panaszkodtak. Munkájukat jól fizetik, hiszen a tanfelügyelőségek Szlovenszkon 1924-ben 4,011.344,

1925-ben 4,084.779, 1926-ban pedig 4.146,149 csehkoronába kerültek. A rutén földön a tanfelügyelet 1925-ben 44099, 1926-ban 699.000 csehkoronába került. A tanfelügyelő érdemeket akarván magának szerezni a cseheknél, munkáját úgy irányítja, hogy a cseh érdekeknek minél jobban megfeleljen. Elsősorban iparkodik eltüntetni mindent, ami a múltra emlékeztetett, s ellenszenvenné iparkodik tenni a magyar történelem minden emlékét. A buzgó tanfelügyelő azonban nem egyszer pórul jár. Így történt az egy kis trencsén-megyei községben. A tanfelügyelő isolaátogatása alkalmával azt kérdezte egy kislánytól: „Mondd meg fiam, kik a mi legnagyobb ellenségeink?” A leánya pillanatnyi zavarát leküzdve, azt válaszolta: „A mi legnagyobb ellenségeink a csehek.”. Mito a tanfelügyelő dühbe gurult, mert hiszen az ő véleménye szerint a kislánynak a magyarokat kellene legnagyobb ellenségnek tartani. Megbotránkozva azt kérdezte a lánytól, hogy ilyesmit kitől hallott? A kislány síró hangon válaszolta, hogy „az egész falu ezt mondja”.

Régebbi időben a tótok teljes közönnyel viselkedtek a csehek iránt, hiszen sem anyagi, sem politikai kapcsolatok, sem történelmi tradíciók, sem gazdasági érdekek nem fűzték őket szorosabban egymáshoz. Az 1918. év végén mesterségesen előidézett fellobbanás is csakhamar elmúlt s mindkét fél egyre erősebben érzi azt a nagy ellentétet, mely a csehet a tóttól elválasztja. Azért a csehek nem egyszer hangoztatják, hogy új tót generációt kell nevelniök a maguk számára, mert a mai tótok nem barátjai, sőt ellenségei a cseh törekvéseknek. A sok ellentétes jellemvonás közül felemlítem a tót nép meggyőződéses mély vallásosságát, ellentétben a csehek racionalizmusával, felekezetnélküliségével. Ezért követnek el úgyszólván állandóan merényleteket a tótok vallásos érzülete ellen s a kötelező vallásoktatást eltörülven, behozták az úgynevezett laikus morál tanítását. Ebben a laikus morálban bennfoglaltatik egy kis illetan, egy kis általános erkölcsan, de van benne egy csomó szabadgondolkodás és vallásellenes tendencia is. Így akarják az új tót generációt saját képükre nevelni.

További nevelési eszköz: a tankönyv. A régi magyar világban több tót tanügyi író sikerült tót tankönyveket szerkesztett. Ezek a tankönyvek most eltűntek, de a tankönyvekkel együtt eltűnnek lassan a tót tankönyvírók is. Szivák József, volt tanító, jelenleg képviselő a prágai nemzetgyűlésen, aki a magyar rezsim alatt is több sikerült tót tankönyvet írt, most a prágai nemzetgyűlésen tartott beszédében így nyilatkozott: „A tót szakemberek által írt tankönyveket a cseh kormány nehezen approbálja, vagy egyáltalában nem engedélyezi. Két évig is elhúzzák, aztán visszaküldik a tankönyvet azzal, hogy nem felel meg. Kalcsok professzor még 1919-ben két tankönyvet írt s azokat elküldte approbálás végett, azonban ma sem kapott rá választ. A tót tankönyveket cseh taná-

rok és tanítók bírálják, sokszor olyanok, akik a tót nyelvet nem is bírják. Több tót tanár és tanító arra akart vállalkozni, hogy néhány cseh tankönyvet tóra fordítanak, de erre nem kaptak engedélyt...” A tankönyvírást és a tankönyvkiadást a csehek saját kezükben akarják tartani. Az állami könyvkiadóhivatal a csehek céljainak megfelelő tankönyveket ad ki mindenfajta iskola számára. Ezt a könyvkiadóin vatalt Szivák József így jellemezte: „Az állami könyvkiadóhivatal közönséges közkereseti vállalat, amely nyúzza a tanulókat és azok családjait.” A szlovenszkói iskolák számára miniszterileg jóváhagyott olvasókönyvek a prágai körök centralista törekvéseit szolgálják. A tankönyvírók nem riadnak vissza semmi csűrés-csavarástól, sőt hamisítástól sem, hogy a cseh nemzeti öntudatot a gyermek lelkébe beoltsák. Biztosítva van-e a mai körülmények közt – kérdi Hlinka lapja – nekünk szlovákoknak tót gyermekeink tiszta tót nevelése? Nincs. Az elemi iskolákban még ugyan tót tanítók vannak túlnyomó többségben, de ezeket az iskolákat szándékosan elárasztják csehnyelvű vagy csehesítő tankönyvekkel és a felsőbb hatóságok sokkal jobban gondoskodnak a cseh, mint a tót nyelv tanításáról. A középiskolákban már a tanítók is csehek, akik, sajnos, olyan indolensek és haszontalanok, hogy a fordulat óta, tehát nyolc év alatt nem akartak tótul megtanulni. Gyakran kapunk tőlük írásokat olyian zagyva nyelven, hogy megfájdul a szívünk és öklünk összeszorul. A középiskolákban használt tankönyvek a cseh felületesség, indolencia és nyereségvágy mellett tanúskodnak, ezeket a tankönyveket csak anyagi érdekből írták s ezért a cseh kultúrtrágerség botrányos mutatványai maradnak az utókor számára. Az iskola szelleme? Csupa humbug a csehszlovák nemzetről, csupa buta byzantinizmus, a cseh „nagyágok” dicsőítése. A könyvek tartalmának kótharmadrésze cseh nyelven van írví, cseh történelemből vett illusztrációkkal, emellett nem egyszer gyalázzák a szlovák nemzet nagyjait. Tót egyetem? Ilyen egyáltalában nincsen, még papiroson sem, mert a pozsonyi Komenszky-egyetem cseh-szlovák. Ha szegény Komenszky tudná, hogy nevének védőpajzsa alatt mikép rabolják meg a XX. században a felszabadított tót nemzetet nyelvétől és kultúrájától! Tehát a csehek, akik Szlovenszkón a hatalmat kezükben tartják, teljesen ignorálják leg-
elemibb követelésünket, hogy a tót gyermek olyan iskolába való, mely nyelvet és szellemet illetőleg, tiszta tót. (Slovák, szept. 24.) A szlovenszkói róm. kath. püspökök egyáltalában nincsenek megelégedve a cseh könyvkiadóhivatal által kiadott tankönyvekkel. A „Slovák”-ban olvassuk (augusztus 19-i szám): „Tekintettel arra, hogy a róm. kath. elemi iskolákba is be lettek csempészve olyan tankönyvek, melyek erkölcsi mételyt terjesztenek és husziztizmussal mérgezik a katolikus ifjúság lelkét, a szlovenszkói püspöki kar 5103-1926. számú körlevelében elrendelte, hogy a róm.

kath. iskolákban csak olyan tankönyveket szabad használni, melyeket a Katolikus Iskolai Tanács jóváhagyott.” De az említett tankönyvekkel a morvaországi katolikusok nincsenek megelégedve. Dr. Tauber Ottokár középiskolai hittantanár Lipniken (Morvaország) áttanulmányozott 30 középiskolai tankönyvet, kritikáját külön röpiratban adta ki. (Iskoláink tankönyvei az igazság megvilágításában, Olmütz, 1926.) A bevezetésben ezt írja: „Mindenfokú iskoláink elvannak árasztva katolicizmus-ellenes tankönyvekkel. Különösen az olvasókönyvek és a történelmi tankönyvek egész halmaza adatott ki a fordulat óta, s ezek egész észrevétlenül a skepsis mérgét, a világnézetek káoszát, s ezzel az ateizmust, az eretnokség magvát oltják be az ifjúságba. A katolikus szülők gyermekei elidegenítettnek-A tankönyvekben állandóan sértegetik a katolikus egyházat, úgy tüntetvén fel, mint zsarnokot. Mintha bizony az iskolákban csupán huszita vallású tanulók ülnének.”

A felvidéki iskolák számára kiadott olvasókönyvek lelegején legtöbbnyire közlik Masaryk elnök ^arcképét. Azután következnek az olvasmányok, próza és vers felváltva, még pedig tót és cseh nyelven. Iskolai gyakorlatból tudjuk, hogy az olvasókönyvekben mindig több olvasmány szokott lenni, mint amennyit egy év lefolyása alatt ellehetne végezni, s azért alig tévedek, ha arra gondolok, hogy a cseh tanítók, akik a tót nyelvet nem bírják, sőt akiknek a tót nyelv ellenszenves, csak a csehnyelvű olvasmányokat tárgyalják, a tót tanítóknak azonban mindkétnyelvű olvasmányt kell tárgyalniok, hogy ne gyűljön meg a bajuk a cseh-szlovák tanfelügyelővel. Így aztán tervszerűen csehenedik a fiatal tót nemzedék, s a tót lapok megbotránkozással írnak arról, hogy az iskolából jövő tanulók már a rokonaik tót kérdésére is csak tiszta cseh nyelven válaszolnak. Szóval a tótoknak alapos okuk van félteni nyelvüket és nemzeti egyéniségüket.

A magyar iskolákban használt könyvek többnyire a cseh kiadványok magyar fordításai. A magyaroknál nehezebben megy ugyan a csehenedés, bár ennek hatását már a csallóközi tözsögyökeres magyar falvakban is tapasztalni. A fiatal nemzedék törni kezdi a cseh nyelvet.

A kép, melyet a felvidéki népoktatásról rajzolni akartam, nem lenne teljes, ha a Felvidéken létesített tanítóegyesületekről meg nem emlékezném. Két ilyen egyesület létezik ott. Az egyiknek tagjai a Felvidékre bevándorolt cseh tanítók és a tót tanítók közül azok, akik tótságukról lemondva cseh-szlovákká vedlettek. Ennek u tanítóegyesületnek központja Pozsony, vezetősége cseh. A második tanítóegyesület központja Zsolna, vezetősége tiszta tót, s ebben az egyesületben főképen a felvidéki róm kath. felekezeti tanítók „tömörültek. Most még erősen folyik a két egyesület versengése, de a tót tanítók tömeges elbocsátása végre is el fogja sorvasztani a tót tanítók egyesületét.

2. Közép- és főiskolák.

Középiskolai típmok. – Tanítási anyag. – Érettségi vizsgálat. – A középiskolai tanulók. – A középiskolai tanárok. – Történelmi oktatás. – Tankönyvek. – Tanárok fizetése. A középiskolák belső élete. – A pozsonyi egyetem. – A tót nyelv és irodalom.

A cseh megszállás előtt a felvidéki középiskolák nagyrésze új, modern épületben volt elhelyezve és berendezésük a kor követelményeinek teljesen megfelelt. A csehek megváltoztatták a felírásokat, kidobálták a magyar könyveket s kényelmesen elhelyezkedtek. Kezdetben nagyobb változás nem történt a középiskolák típusa tekintetében. Később azonban a szlovenszkói középiskolákat négy csoportra osztották: Vannak klasszikus gimnáziumok (g.)” reál-gimnáziumok (rg.), reform-reál-gimnáziumok (rfg.) és reáliskolák (r.). A tanítás nyelvét tekintve vannak cseh-szlovák, német és magyar tannyelvű középiskolák, ezenkívül vannak olyan csehszlovák középiskolák, amelyek mellett magyar illetőleg német tannyelvű parallel osztályok működnek. Az 1923/24-ik tanévben *cseh-szlovák klasszikus gimnázium volt*: Besztercebányán (401 tanuló, 11 tanterem), ilyené alakult át az eperjesi ág. ev. lyceum, amelyben az 1923/24. tanévben az I-V. osztály már cseh-szlovák volt (226 tanuló, 5 tanterem), a VI-VIII. osztályban méj Magyarul tanítottak (136 tanuló, 3 tanterem). *Cseh-szlovák reál-gimnázium van Alsókubinban* (4 osztály, 108 tanuló, 4 tanterem) *Pozsonyban* (569 tanuló, 12 tanterem), *Zníf,óvár alján* kath. alreál-gimnázium (92 tanuló, 4 tanterem), *Kassán* (630 tanuló, 14 tanterem), *Lőcsén* (202 tanuló, 8 tanterem), *Aranyosmaróton* (286 tanuló, 10 tanterem), *Nyitrán* (550 tanuló, 14 tanterem), *Eperjesen* (289 tanuló, 9 tanterem), *Privigyén* (489 tanuló, 13 tanterem), *Nagyőrécén* alreál-gimnázium (134 tanuló, 4 tanterem), *Rozsnyón* I-V. osztály (187 tanuló, 5 tanterem), *Rózsahegy* (338 tanuló, 10 tanterem), *Szakolcán* (341 tanuló, 11 tanterem), *Rimaszombatban* I-V. osztály a magyar tannyelvű r. g. mellett (179 tanuló, 5 tanterem), *Selmecbányán* (283 tanuló, 10 tanterem), *Trencsénben* (491 tanuló, 12 tanterem), *Nagy-szombatban* (450 tanuló, 12 tanterem), *Trsztenylán* alreál-gimnázium (122 tanuló, 4 tanterem), *Érsekújváron* I-V. osztály a magyar r. g. mellett (276 tanuló, 4 tanterem). *Cseh-szlovák reform-reál-gimnázium: A pozsonyi reál-gimnázium* (320 tanuló, 9 tanterem), *a besztercebányai leánygimnázium* (191 tanuló, 8 tanterem), *a kassai leánygimnázium* (250 tanuló, 9 tanterem), továbbá reform-reál-gimnázium van *Körmöcbányán* (200 tanuló, 7 tanterem), *Léván* I-V. osztály (311 tanuló, 8 tanterem), *Losoncon* (355 tanuló, 9 tanterem), *Turócszentmártonban* (334 tanuló, 10 tanterem), *Vágújhelyen* (386 tanuló, 12 tanterem), *Zólyomban* (331 tanuló, 10 tanterem) és cseh-szlovák reform-reál-gimnázium, a *zsolnai leánygimnázium* is (212 tanuló, 8 tanterem). *Cseh-szlovák reáliskolák vannak: Pozsonyban* (447 tanuló, 12 tanterem), *Kassán* I-V. osztály (178 tanuló, 5 tanterem) és *Zsolnán* (501 tanuló, 11 tanterem).

Magyar tannyelvű klasszikus gimnázium 1923/24-ben csak egy volt és pedig a komáromi boncon gtnuáKtutu (414 tanuló, 8 tanterem), mert az eperjesi ág. ev. lyceumban már csak a VI- VIII-ik osztályban tanítottak magyarul. (136 tanuló, 8 tanterem.) *Magyar tannyelvű reálgimnáziumok* voltak: A pozsonyi német reálgimnázium mellett a IV-ik A, B osztály, a V-ik, VI-ik. VII-ik és VIII-ik osztály, azután alreálgimnázium I. A, II, 0, II. A, II, III. A. II, VT., VII. és VIII. osztálya, valamint a roállnkoln VI-ik osztálya (630 tanuló, 17 tanterem). Magyar reálgimnázium van Karmán Ih a chüiiszlovák reálgimnázium mellett I-VIII. osztály (642 tanuló, 13 tanterem), Rozsnyón VI-VIII. omdály (85 tanuló, 4 tanterem), Rimaszombatban (309 tanuló, 8 tantorom), fpoftyrágnii VÍ--VÍ. osztály (205 tanuló, 8 tanterem) óa ÉrHokújváróu a váróul kutliollkus gimnázium V-VII. osztálya (878 tanuló, 9 tantorom). *Magyarnyelvű reform-reálgimnázium* volt Lován VI-VIII. onztály (80 tanuló, 3 tanterem), Losoncon a csoh-szlovák roforrn-roálgimnázium mellett I-VIII. osztály (468 tanuló, 11 tantorom). *Magyar tannyelvű reáliskola* volt a kassai reáliskola VI-VII. osztálya (42 tanuló, 3 tanterem).

Német tannyelvű reálgimnázium van Pozsonyban I. A, B, C, II. C, III. C, azután a gimnázium IV-ik C és V-ik B, a reáliskola II-ik A, B, III-ik A, B, IV-ik A, B, V. A és VH-ik osztálya. (610 tanuló, 16 tanterem), továbbá Késmárkon az ev. lyceum (340 tanuló, 8 tanterem), Iglón ev. lyceum VI-VIII. osztálya (67 tanuló, 3 tanterem). *Német reform-reálgimnázium* volt Lőcsén I-VII. osztály (213 tanuló, 7 tanterem).

Minden iskolában koedukáció lehetséges, ha az illető típusú középiskolából ugyanabban a városban külön fiú- és leányközépiskola nincsen. Fiúk és leányok tehát rendes tanulói ugyanannak a középiskolának s megesik az is, hogy leányiskolának fiú tanulója is van. Alább zárójelben közlöm a tanulók létszámát az 1925/26-i hivatalos cseh-szlovák sematizmus alapján. Első helyen áll a fiúk létszáma, második helyen a leányoké.

Alsókubin, áll. rfrg. cseh (194:46); *Aranyosmarót*, áll. rg. cseh (263:31); *Beregszász*, áll. rg. rutén törzssosztályokkal és magyar melléktagozattal, azaz párhuzamos osztályokkal (összesen 584:40), *Besztercebánya*, áll. g. cseh (312:6); *Eperjes*, a) evang. g. cseh (274), a VIII. o. ebben az évben még magyar volt (46); b) áll. rg. cseh (283:49); *Érsekújvár*, áll. rg. I-VI. cseh (225:36), I-VII. magyar rg. VIII. magyar g. (394:31); *Huszt*, áll. rfrg. rutén, átalakul rg.-má (193:41); *Igló*, áll. rg. cseh VIII. o. még német volt, összesen (297:24); *Ipolyság*, áll. rg. magyar (175:40); *Kassa*, a) áll. rg. cseh (837:112) és magyar (558:125) párhuzamos osztályokkal; b) áll. leányrfrg. cseh (1:272), c) áll. r. cseh (219:4) ; *Késmárk*, evang. rg. német (306:34) ; *Komárom*, bencés kath. g. magyar (376:56); *Körmöcbánya*, áll. rfrg. cseh (194:46); *Léva*, áll. rfrg. cseh (312:50) a VIII. o. még magyar

volt (25:1); *Liptószentmiklós*, áll. rg. cseh (264:87); *Losonc*, áll. rfrg. cseh (333:70), magyar tagozattal (394:99); *Lőcse*, a) áll. rfrg. német (119:77), b) áll. rg. cseh (231:18); *Munkács*, áll. rg. rutén (483:149); *Nagymihály*, áll. rg. cseh 4 osztály (175:56); *Nagyróce*, áll. rg. cseh, hat osztály (120:56); *Nagyszombat*, áll. rg. cseh (504:64); *Nyitra*, áll. rg. cseh (559:29); *Pozsony*, a) áll. rg. cseh (551:69), b) áll. rfrg. cseh (32), c) áll. r. cseh (466), d) áll. rg. német (497:153) és magyar (486:84) párhuzamos osztályokkal; *Privigye*, áll. rg. cseh (408:120); *Rimaszombat*, áll. rg. magyar I-VIII. (247:39), cseh melléktagozattal I-VII. (189:28); *Rózsáhegy*, áll. rg. cseh (277:53); *Rozsnyó*, áll. rg. cseh törzsoosztályokkal (273:36), magyar melléktagozattal (22:1); *Selmecbánya*, áll. rg. cseh (247:65); *Szokolca*, áll. rg. cseh (324:64); *Trencsén*, áll. rg. cseh (422:69); *Trsztena*, áll. alrg. cseh (113:21); *Turócszentmárton*, áll. rfrg. cseh (313:114); *Vágújhely*, áll. rfrg. cseh; *Ungvár*, áll. rg. rutén törzsoosztályokkal (423:16), cseh (177:46), magyar (71:13); *Znióváralja*, róm. kath. alrg. cseh (63:17); *Zólyom*, áll. rfrg. cseh (309:105); *Zsolna*, a) áll. leány rfrg. cseh (10:214), b) áll. r. cseh (456:5). A múlthoz képest eggyel kevesebb középiskola van Trencsénben, Besztercebányán, Lőcsén, Ungváron, megszűnt középiskola a podolini és a vágújhelyi.

Új középiskolák, ill. középiskolákká átalakított intézetek: a huszti, nagyrócei, nagymihályi, zólyomi és znióváraljai középiskolák. Felekezeti középiskolákból mindössze 4 van, ú. m. a kath. komáromi és znióváraljai, valamint az evang. eperjesi és késmárki intézetek, a többi felekezeti iskolát átalakították államivá, összesen 45 középiskola van az elszakított területen, ezekből a tanítás nyelve kizárólag magyar Komáromban és Ipolyságon, magyarul is tanítanak Beregszászon, Kassán, Losoncon, Rozsnyón, Rimaszombatban, Ungváron, Érsekújváron és Pozsonyban, összesen tehát 10 iskolában van magyar nyelvű tanítás. Kizárólag német a tanítás nyelve Késmárkon 1 középiskolában, Lőcsén és németül is tanítanak Pozsonyban, tehát a tanítás nyelve német 3 középiskolában. Kizárólagosan ruténül tanítanak Huszton és Munkácson, ruténül is Ungváron, összesen 3 középiskolában, cseh-szlovákul 38 intézetben. Cseh-szlovákul tanult 10.942:2161 tanuló, magyarul 2989:89, németül 922:164, ruténül 1099:306. A cseh- szlovák tannyelvű intézetek tanulóinak jórésze magyar és német anyanyelvű, kiket a viszonyok kényszerítettek a cseh-szlovák iskolákba.

Négy középiskolai típus, négyféle tannyelv mellett változatos tantárgysorozatot és óraszámot jelent, mint az egész országban még bonyolít az, hogy Csehországban a tanterv nem ugyanaz, mint az elcsatolt területen. A gimnáziumban a latint az I-VTII-ig, a görögöt a III-tól tanítják. A magyar nyelvet típusra való tekintet nélkül csak a magyar tannyelvű intézetekben tanítják. A német nyelv sem a magyar, sem a cseh tannyelvű intézetekben nem szerepel a rendes tantárgyak sorában. Rendkívüli tantárgyként tanítják ugyan, de csekély óraszámmal. A jelentkezők száma mégis igen

nagy. Így pl. Pozsonyban a cseh áll. r. gban 612 tanulóból 507 tanult németül, a 612 tanulóból pedig 1141 szlováknak vallotta magát, 237 csehnek, magyarnak 14, németnek 15, horvátnek 4, ruténnek 1. A turócszentmártoni rfrg. 4211 (milliójából a II- VI. két exportban 146 tanuló járt német különórákra. A reálgimnáziumban az I-VIII. o.-ban a reform-reálgimnáziumban V-VIII. o.-ban tanítják a latin. A reáliskola hatosztályos, u modern nyelvek közül a finelát. (Csehországban némelyütt az angolt Im tanítják. Mitgyitr tankönyveik részben a mi tankönyveink, köztük van például Lehr Toldi-magyarázata is.

A vallásitanításnak a tantárgyak közöli különleges a helyzete. A cseh területeken a VI-VIII. osztályokban teljesen hiányzik, az elcsatolt területen pedig a tanuló szüleinek vagy gyámjának bélyegtelén folyamodványa alapján a vallásitanítás alól felmentendő, de amennyire sikerült megtudnom, a lakosság ragaszkodik a vallásitanításhoz. Felmentésért csak az utazó tanulók folyamodnak, mint-hogy a vallásitanítás különleges helyzetéhez képest a délutáni órákban folyik.

Írásbeli dolgozatokat havonként vagy háromhétenként iratnak. Ha a tanárnak 20-nál több az órája s egy-egy osztályban 40-nél több tanulója van, a dolgozatok száma leszállítható.

Aki az év végén két tantárgyból megbukott, javító vizsgálatot nem tehet, de ha egy tárgyból bukott is, a vizsgálótanár javaslatára osztályisméltlésre utasítatik. Amennyiben a javító vizsgálat megengedtetik, a tanuló az év végén csak értesítőt kap, bizonyítványt pedig a javítóvizsgálat letétele után, amelynek sikere esetén a bizonyítványban nincs nyoma, hogy a tanuló megbukott. Az osztályzatokat az értesítők (a komáromi bencés gimnázium kivételével) nem közlik, de csillaggal jelölik a jeles tanulókat, vagyis azokat, akiknek legalább annyi jelesük van, mint jójuk, elégségesük pedig nincsen.

Az érettségi írásbeliből és szóbeliből áll. *A gimnáziumban az írásbeli:* 1) a tanítás nyelvéből készítendő zárthelyi dolgozat, mely három kitűzött tétel közül szabadon választható, 2) fordítás latinból, 3) fordítás görögből. A szóbeli tárgyai: a tanítás nyelve, latin, görög, honismeret és számtan (fizika nem szerepel !), ezekből mindenkire kötelező a tanítás nyelve, honismeret és számtan. A másik két tantárgy közül a vizsgálatot elengedik a jelöltnek abból a tárgyból, melyből az utolsó két évben a jobb átlagosztályzatot nyerte, egyenlő osztályzatok esetén latinból vizsgálják.

A honismeret: a Cseh-Szlovák köztársaság történetének fontosabb eseményei kapcsolatban a világtörténelemmel, alkotmánytan és közigazgatás. A köztársaság leíró, politikai és gazdasági földrajza, népessége.

A gimnáziumi érettségi a technikát kivéve minden főiskolára képesít, a technikára a fölvételt vizsgálat előzi meg rajzból és ábrá-

zoló geometriából. Filológusok és teológusok a görögből is köteleznek érettségit tenni.

A reáliskolában az érettségi írásbeli tárgyai: 1) mint a gimnáziumban, 2) francia szabadtétel vagy fordítás franciára, 3) dolgozat ábrázoló mértanból. Csehországban néhol angolból is köteleznek fordítást. A szóbeli tárgyai: 1) a tanítás nyelve, 2) francia, honismeret, számtan, fizika. Mindenkire kötelező a tanítás nyelve, honismeret és számtan, míg a francia és fizika között választás, mint a gimnáziumban, egyenlő osztályzat esetén fizika.

A reáliskola technikára és egyéb főiskolákra képesít az egyetem kivételével, de érettségizett tanulói egy év múlva (a reáliskola hétéosztályos!) kiegészítő érettségit tehetnek latinból bármely reálgimnáziumban, reform-reálgimnáziumban vagy gimnáziumban (utóbbinál esetleg görögből), mely esetben az egyetemre is fölvételnek.

A reálgimnáziumban és reform-reálgimnáziumban az írásbeli 1) 2), mint a gimnáziumban és 3) könnyű szabadtétel a franciából* A szóbeli: tanítás nyelve, latin, francia, honismeret, számtan. Ezek közül mindenkire kötelező a tanítás nyelve, honismeret és számtan (mint a gimnáziumban), a másik két tárgyból egyenlő osztályzat esetén vizsgálat latinból.

Az érettségien néhány helyen a főigazgatók, nagyjából azonosban kiküldött igazgatók elnökölnék. A bizottság tagjai az intézeti igazgató és a legfelsőbb osztály valamennyi tanára. Kérdező tagok az érettségi tantárgyakat tanító tanárok. „Az elnöknek is megvan a joga, hogy a további vizsgálásban a vizsgáló tekintélyét méltóképp respektáló módon résztvegyen.”

A jelöltek az egyes tárgyakból az érettségi bizonyítványban nem kapnak osztályzatot, hanem ha megfelelnek, kitüntetéssel, egyhangúlag vagy szótöbbséggel éretteknek nyilvánítanak. A fokozatról minden esetben szavazás dönt. Ha a bizottságnak egy tagja a jelöltet nem találja érettnak, már csak szótöbbséggel érettnak nyilvánítható. Szavazati joga az elnököt kivéve az egész bizottságnak, tehát az igazgatónak és a legfelsőbb osztályban tanító valamennyi tanárnak van s minden tag annyi szavazatot képvisel, ahány tantárgyat tanít a legfelsőbb osztályban. Ha kétféle véleményre egyenlő számban esnek szavazatok, a kedvezőbb vélemény a döntő. A megítélésnél nem az egyes ismeretekre kell súlyt vetni, hanem az általános műveltségre, szellemi látókörre és arra a formális iskolázottságra, mely a főiskolai képzésnek feltétele. A jelölt érettnak nyilvánítandó, ha egy tárgyból nem felel is meg teljesen. Ha azonban valamely tárgyból feltűnő tudatlanságot árul el, érettnak nem nyilvánítandó, mit a többi szaktanárnak is kellő megértéssel kell támogatnia. Az érettnak nem nyilvánított jelölt a bizottság határozata szerint a vizsgálatot félév vagy egy év múlva megismételheti.

A középiskolai tanulók száma a cseh megszállás óta állandó emelkedést mutat. Ezt elsősorban a cseh tanulók beözönlésének

lehet tulajdonítani, ami természetes következménye a cseh családok állandó szaporodásának. Pozsonyban, a Grössling-utcában működő cseh-szlovák reálgimnáziumban az

1919—20. tanévben	296	tanuló	volt,	ezek	között	48	cseh
1920—21.	812	"	"	"	"	70	"
1921—22.	862	"	"	"	"	108	"
1922—23.	404	"	"	"	"	133	"
1923—24.	560	"	"	"	"	196	"

Az 1925-26. évi statisztika szerint a III. o) osztályba 20 tót és 20 cseh, az V. a) osztályba 17 tót és 17 némettnulót járt, a VI. osztályban 15 tót és 20 cseh tanuló volt, míg a többi osztályokban a tót tanulók voltak csekély többségben.

Eszerint az első 5 tanév alatt a cseh tanulók száma 16.7%-ról 35%-ra emelkedett.

Hogy a cseh iskolapolitikát látván lássuk, ideiktatok még egy statisztikai kimutatást, mely a múlt, 1924-25. tanév végén állítottak össze és amely a tanítás eredményéről szól. A tanulók buktatása olyan feltűnő, hogy ezt két szlovenszkól nemzetgyűlési képviselő, nevezetesen Buday József és Szivák József a prágai parlamentben szóvá is tette. A buktott diákok statisztikája ilyen képet mutat:

Minden *második* tanuló megbukott a lipótszentmiklósi és az eperjesi reálgimnáziumban.

Minden *harmadik* tanuló megbukott Nagyrőcén, Zsolnán, Turócszentmártonban, Vágújhelyen és Privigyén.

Minden *negyedik* tanuló megbukott Kassán, Nyitrán és Iglón.

Minden *ötödik* tanuló megbukott a pozsonyi reálgimnáziumban és reáliskolában, ezenkívül Nagyszombatban, Selmechányán, Aranyosmaróton, Léván, Trstennán és Rimaszombatban.

Minden *hatodik* tanuló megbukott Besztercebányán, Körmöcbányán, Alsókubinban, Szakolcán, Rozsnyón, Eperjesen és Kassán.

Minden *hetedik* tanuló megbukott Rózsahegyén, Zólyomban és a pozsonyi és kassai leánygimnáziumban.

A szlovenszkói középiskolákban tehát a buktott tanulók száma 30-56.17%-ot tesz ki. Ezzel szemben a csehországi középiskolákban a buktott tanulók száma 15-20%.

Ennek a feltűnő sikertelenségnek az okát a tót vezető körök leginkább abban látják, hogy a középiskolákban túlnyomó részben cseh tanárok, cseh nyelven és cseh tankönyvből tanítanak. A tót tanuló nagyrészt nem érti az előadást, nem érti a hozzáintézt kérdéseket és a cseh tankönyv is sok nehézséget okoz neki. De a tanulók ilyen tömeges buktatásának más célja is lehet. Nem tudom, hogy a buktott tanulók közt hány százalék a cseh és hány százalék a tót. De szinte merem állítani, hogy a tót tanulók közül sok-

kal többen buknak, mert hiszen a cseh tanulók a cseh előadást és a cseh tankönyvet is jobban megértik, aztán pedig a cseh tanárok is nagyobb előszeretettel foglalkoznak a cseh tanulókkal. A cseheknek nem érdeke, hogy nagyobb számú tót intelligencia kerüljön ki az iskolából s aztán mint indigena követelőleg lépjen fel az egyes állások betöltésénél. Ezeket az állásokat a csehek maguknak akarják biztosítani. Már ma is nagy a tülekedés, amikor egy-egy állás megüresedik és minden ilyen versengés növeli a tótoknak ellenszenvét a jövevény csehek ellen. Minél több lesz a szakképzett tót intellektuel, az ellentétek annál jobban kiélesednek. Nem csoda, hogy a felvidéki tót körökben a tanulók tömeges buktatását ezen okra is vezetik vissza.

A megszállás után a csehek alig hagytak meg néhány felvidéki származású tót tanárt, a szlovenszkói intézetekben működő tanárokat megfosztották kenyerüktől és kiutasították őket. De akiket meg is hagytak, azokkal is éreztetik, hogy nem szívesen látott vendégek. A felvidéki tót tanár hacsak nem vált vak eszközzé a cseh imperializmusnak, állandó kellemetlenségeknek van kitéve. Egyre-másra áthelyezik, véglegesítését húzzák-halasztják, igazgatói előléptetésre nem számíthat, sőt nagyon sokszor az a veszély fenyegeti, hogy egyszerűen minden ok nélkül elbocsátják. A szlovenszkói 48 középiskolában az 1921-22. tanévben mindössze 126 tót tanár működött, ezek közül is 48 tanár volt csak véglegesítve. Az 1922-23. tanévben alkalmazott 177 tót tanár közül csak 79 volt véglegesen kinevezve, míg 35 csak mint kisegítő, 3 mint szerződéses, 56 pedig mint helyettes tanár működött. Ez a beteges állapot még a csehek lelkes barátját Skotus Viatort is megbotránkoztatta, s ezt írja: „Szerencsétlen gondolat volt és sok viszályra adott okot a tótok és a csehek közt, hogy a tótok csak „túrt” emberek saját hazájukban, kevesebb a fizetésük s a megkötött szerződés sem köti az államot, bármikor el lehet őket bocsátani, ezzel szemben a csehek nemcsak jobban vannak fizetve, hanem működési pótlékot is kapnak, sőt hamarabb jutnak előre.” A középiskolai tanárookra vonatkozólag Hlinka „Slovák”-ja (1926 július 23.) panaszképpen írja: „Tiszta tót vidéken működő cseh-szlovák középiskoláknál a tót professzorok igen kis számban vannak alkalmazva. Így pl- Turócszentmártonban van egy, Liptószentmiklóson három, Vágújhelyen kettő, Zólyomban kettő, Trencsénben három, Modorban kettő, Rózsahegyén két tót professzor. Ezzel szemben azokban a városokban, ahol tekintélyes számú magyarság lakik (a magyar parallel osztályoknál) a tót professzorok vannak többségben, így Pozsonyban van 21, Kassán 34, Léván 15, Rimaszombatban 11, Rozsnyón 8 tót professzor.” A cseh-szlovák középiskoláknál a fenti forrás szerint az arány a következő: 981 tanár közül 786 (81.8%) a cseh és 175 (18.2%) a tót professzor. És nincsen kilátás, hogy a helyzet az új tót generációra nézve kedvezőbbre változnék, legalább ezt bizonyítja az új okleveles tót tanárok panaszos levele

(Szlovák, 1925 október 8.) az okl. tót tanárok panaszkodnak, hogy minden utánjárásuk dacára nem tudnak álláshoz jutni. „El vagyunk keseredve – írják – , rongyos nadrágban járunk, sőt már szinte mezítláb, és maholnap ki kell vándorolnunk, ha nem akarunk öreg szüleink nyakán élni.”

A cseheknek nem kell a tót tanár, legkevésbé az olyan, aki Magyarországon szerzett tanári oklevelet, de még olyan sem, aki tanulmányait valamelyik cseh egyetemen végezte. Ők a szlovenszkói tanulóifjúság nevelését csak a cseh tanárok keze alatt látják a maguk számára biztosítottak. Hogy a tótok elégedetlenségét és lármáját mégis elnyomják, a cseh-szlovák középiskolákban amúgy mutatványul alkalmaznak két-három tót professzort is, ezek többnyire a latin és a görög nyelv, Itt-ott a mennyiségtan tanára, a tornatanár és a hittanár. A szlováknyolvtároszékére nagy előszeretettel cseheket szoktak kinevezni, akik a tót nyelvet tökéletesen nem is bírják, de nem íb Bzorotlk h így lh tanítják. Az ilyen cseh professzor gyártja aztán az iskolában az úgynevezett cseh-szlovák nyelvet. És sajátságos, hogy a tót fiúkat éppen a tót nyelvből buktatják, pedig – mint „-ezt u tót lapok pnnaszképen írják – a cseh professzor sokkal rosszabbul tud tótul, mint tanítványa, akít a tót nyelvből megbuktatott. A történelem tanítására képesített tót tanárnak legfeljebb az ókori történelmet szabad tanítani, ebben a történelemben a csehek még nem szerepelnek. De a középkor és az újkor történelmét csak vérbeli cseh tanár van hivatva tanítani.

Hát nehéz is történelmet írni „cseh-szlovák nemzetről”, mely sohasem létezett s mely elnevezést a csehek csak azért találták ki, hogy a cseheket és a tótokat egy nemzet fogalma alá sorozván, egyrészt Cseh-Szlovákia nemzetiségi statisztikáját a csehek javára billentsék, másrészt a nyelvileg rokon tótokat észrevétlenül minél gyorsabban a cseh nemzetbe beolvasszák. A szlovák néppárt állandóan erélyesen tiltakozik „a történelem eme misztifikációja” ellen és teljes erővel küzd a tót nyelv tisztaságát rontó cseh-szlovák törekvések ellen. A cseh tudományos körök, különösen a Cseh Tudományos Akadémia s annak elnöke dr. Zubaty professzor határozottan állást foglaltak a cseh-szlovák elnevezés ellen, de ez a cseh-szlovák történelem gyártóit nem zavarja abban, hogy „tudományos működésüket” tovább folytassák. Így aztán az iskolai történelemtanításnál nem a tudomány a cél, hanem dönt a politikai érdek, a prágai centralisták érdeke.

A tótoklakta Felvidék sohasem tartozott Csehországhoz, még Szvatopluk korában sem, mert hiszen akkor Csehország és Nagy-morávia külön-külön államot alkottak. A cseh állam fejedelme Borivoj, harcban is állott Szvatoplukkal. Aztán meg Szvatopluk országa nem is terjedt ki az egész Felvidékre, melynek legnagyobb részét őserdők borították, melyekben, ha itt-ott laktak is emberek, ezek állami életet nem éltek. Szvatopluk országa a Vág, Nyitra-

folyók alsó folyására terjedt ki, egészen a Garam folyóig, tehát arra a területre, amelyen 1000 év óta színmagyar nép lakik. Ennek u területnek lakosai az úgynevezett pannon-szláv nyelvet beszélték, amely a cseh nyelvvel rokon volt ugyan, mint szláv nyelv, de azt a nyelvet a cseheknek éppúgy tanulniok kellene, ahogy ma tanulják az orosz, vagy a délszláv nyelveket. A történelem feljegyezte, hogy Svatopluk népét két bolgár származású szerzetes, nevezetesen Cyrill és Method térítették keresztény hitre. Azt is tudjuk, hogy a nevezett szerzetesek „glagolika” néven ismert délszláv nyelven írtak és hirdették Isten igéit. Ebből következik, hogy Nagymorávia egykori lakossága a délszláv nyelvet beszélte, vagy legalább is minden nehézség nélkül megértette, már pedig a mai csehek és morvák a délszlávokat, különösen a bolgárokat, csak akkor értik meg, ha nyelvüket külön megtanulták. Hová lett Svatopluk népe, arról a történelem éppen úgy hallgat, mint ahogy nincsenek megbízható történelmi adatai arra nézve, hogy hová lettek a Pannoniában lakott szláv törzsek, miután a magyarok a Dunántúlt elfoglalták.

A cseh-szlovák történelem gyártói szeretnék elhitetni, hogy a X. század végén, illetőleg a XI. század elején az északnyugati Felvidék a cseh fejedelmek fennhatósága alá tartozott, de állításaik csak hamis okoskodáson alapulnak. Tudjuk, hogy a honfoglaló magyarok az egész északnyugati határt őrségekkel erősítették meg, ilyen őrségek (székek, lándzsások) voltak a Poprád-völgyében, a Vág folyó mentén és a Morva völgyében. A garamszentbenedeki apátság alapító levele, mely 1075-ben kelt, megörökítette azt a tényt, hogy I. Géza a Garam és a Zsitva folyó vidékén nagy birtokokat adományozott a nevezett apátságnak s hogy az esztergomi püspök beleegyezésével megengedte a garamszentbenedeki apátnak a dézsma-szedést. Eszerint eme vidék abban az időben már a magyar király fennhatósága alá tartozott. Szent István idejében a Vág és a Nyitra vidéke az esztergomi püspökséghez csatoltatott, és Szt. István a Vág és a Nyitra völgyében birtokokat ajándékozott a zobori és a pannonhalmi apátságnak. Az esztergomi egyházmegye Vác határától Pozsonyig és fel, egészen Lengyelországig terjedt. Így volt ez egészen a XIV. század végéig. Ezen a területen sem a cseh püspököknek, sem a cseh fejedelmeknek semmi keresnivalójuk nem volt.

A későbbi korban szintén nem találni támpontokat a cseh-szlovák államegység számára. Olvasván a „cseh-szlovák nemzet története” cím alatt kiadott könyveket, szemünkbe ötlük egyrészt a kínos vergődés, midőn történelmi adatok híján történelmet írni akarnak, másrészt a durva ferdítés, mellyel a külföldi közvéleményt félrevezetni iparkodnak. Hlinka lapja a „Slovák” nyíltan meg is írta, hogy „minden okos tanulónak feltűnik a különbség a cseh és a tót történelem között, amely hosszú időn át nem volt közös.” A cseh-szlovák történelem tanárai itt-ott kiragadnak egy-egy eseményt az Árpádok korából, amely esemény Csehországgal bizonyos vonatkozásba hozható. A mohácsi vész utáni történelmi események ismer-

tetésénél pedig: egyszerűen Ausztria történelmet tanítják, mert hiszen Csehország: állami élete Ausztriához volt kapcsolva.

A cseh-szlovák történelem gyártói elsősorban azt szeretnék elhíttetni, hogy a tótoklakta Felvidék már az Árpádok korában bizonyos önálló historiko-politikai szerepet játszott, afféle felvidéki szlovák provincia volt s a csehek 1919-ben csak azokat a szálakat szakították el, amelyek a felvidéki tótnagot a magynritághoz kötötték. Állításukat bizonyítani nem tudják m nini bizonyítékot fölhozni, nem állja meg a történelmi kritikát. Botto Gyula tót historikus, akit pedig magyarbarátsággal éppenséggel nem lehet vádolni, már évekkel ezelőtt határozottan inegoáfoltu, mlnthii a Felvidék az Árpádok alatt, vagy akár azután Ím külön historiko-politikai szerepet játszott volna, s nyíltan bevallja, hogy ogótizmj a múlt század közepéig nem talált bizonyítékot arra nézve, hogy a tótság tót nemzeti politikát manifesztált volna. Botto Gyula, a múlt nyáron meghalt, mint a nagyrócei cseh-szlovák gimnázium Igazgatója h azért nem fogjuk megtudni, hogy milyen véleménnyel volt az iskolájában folytatott történelemtanításról, amely az ő korábbi tudományos kutatásain alapult megállapításaival homlokegyenest ellenkezett.

A cseh-szlovák történelmi könyvek említést tesznek „Zólyomi nagyszupáról”, mely magában foglalja egész Közép-Szlovenszkót és Sz. István halála után nagy történelmi szerepet játszott, amennyiben a Kacic-esaládból származó zsupánok csak színleg ismerték el a magyar királyok fennhatóságát, különben mint Közép-Szlovenszko önálló fejedelmei uralkodtak. (Korén tanár: A cseh-szlovák nemzet története, 1922.) Később, különösen Vencel rövid uralkodását, – aki tudvalévőleg, mint III. Endre király leányának jegyese került a magyar trónra, – szeretnék kapcsolatba hozni Csehország történetével. Majd Csák Mátét tüntetik fel úgy, mint tót nemzeti hőst s azt a területet, amelyen ez az oligarcha hatalmát gyakorolta, mint külön szlovák tartományt szeretnék bemutatni. Ezzel szemben a fentnevezett Botto Gyula kijelentette, hogy mindaz, amit Csák Mátéről, mint tót nemzeti hősről írtak, nem felel meg az igazságnak, mert Csák Máté csak olyan oligarcha volt, mint abban az időben többen Magyarországon. Egy másik tót történész, Záborszky Jónás pedig azt írta, hogy Csák Máté nem lelkesedett sem a tót nyelvért, sem a tót ügyért, mert hiszen abban az időben erre senkisésem gondolt.

Később is, nevezetesen a török háborúk idején, a hungarizmus szelleme uralkodott a Kárpátoktól az Adriáig. Ezt bizonyítják a többi közt azok a régi tót népdalok, amelyek megéneklék a mohácsi vést, Szigetvár ostromát, az Érsekújvár körüli harcokat, a Murányi Vénuszt, Szilágyi és Hajmási históriáját és amelyekről Skultéty József tót író megemlékezvén megjegyzi, hogy „a XVII-ik században vívott harcokat megéneklő tót dalok legjobban bizonyítják, milyen egységes szellem uralkodott az országban”.

A cseh-szlovák történelemgyártók különösen nagy előszeretettel tárgyalják a huszita kort, Giskrát úgy tüntetik fel, mint a meg-

hódított Felvidék urát, a huszitákat pedig, mint vitéz harcosokat és a cseh műveltség terjesztőit a felvidéki tótok közt. Az egyik történelem-könyvben még azt is olvastam, hogy Mátyás király híres feketehadseregének zömét Giskrának elbocsátott vitézei alkották. Főlegesen ezekkel a történelmi ferdítésekkel komolyan foglalkozni, mégis célszerűnek tartom feljegyezni Skultéty József tót írónak, a tót Matica irodalmi intézet igazgatójának s a bratislavai cseh-szlovák egyetem volt tanárának nyilatkozatát, mely szerint „Giskra nagyon rövid ideig s nem is egyfolytában gyakorolt hatalmat a tót Felvidéken, hadserege pedig, melyet senki sem fizetett s ezért rablásból élt, nem lehetett a tótok tanítója... A viszonyok hatása alatt a tótok nem a morvákkal és a csehekkel, hanem a magyarokkal voltak szolidárisak”. A cseh-tót kulturális kapocs mellett az sem bizonyít, hogy I. Károly német császár és cseh király által 1348-ban alapított prágai egyetemet sok felvidéki diák látogatta, hiszen a hírneves iskola tanulói közt általában sok volt az idegen tanár is, diák is, az előadásokat pedig latin nyelven tartották. De mihelyt a latin nyelvet a cseh nyelvvel váltották fel, úgy az idegen tanárok, mint pedig az idegen tanulók elhagyták Prágát.

Hiábavaló tehát a cseh-szlovák történelemgyártók minden okoskodása, a felvidéki tótoknak a legrégebb időktől kezdve egészen 1919-ig nem volt más történelmük, mint a magyar történelem. Helyesen írta nemrég Hrusovsky Ferenc tót tanár a „Slovo Mladych” (A fiatalok szava) című folyóiratban, hogy „a szlovenskói iskolákban a történelmet csakis Magyarország történelme keretében lehet és kell tanítani, ahogy az események tényleg lejátszódtak, mert a tótok történelme szoros összefüggésben van a magyarok történelmével és helytelen a tanulókat a cseh történelemmel túleröltetni, a magyar történelmet pedig elhanyagolni”.

„A cseh történelem nem tót történelem”, – mondta a múlt század tót nemzetiségi mozgalmaiban vezető szerepet játszott Stúr Lajos. Ugyanezt konstatálja Klvana József cseh író, aki az 1896-i millenáris kiállításon a cseh és a tót néprajzot tanulmányozta és aki jelentésében ezt írja: „Magyarország a mi országunktól politikai és természetes határokkal való elválasztásának, ami régmúlt időktől van meg, nagy hatása volt s ennek következtében csak a magyar-morva határon, ahol a lakosság érintkezik, tapasztalni némi néprokonságot. A magyar Felvidéken a nép mindenben megőrizte ősrégi jellegét úgy a népviseletben, mint az ornamentikában, mint pedig a lakásban”. Ebből az eredetiségéből és nemzeti egyéniségéből iparkodnak a „cseh kultúrtrágerek erőszakkal kivetkőztetni.” Maga Kálal Károly cseh író, a cseh-tót Szövetség legnagyobb propagálóra, a pozsonyi „Slovensky Dennik” című csehbarát tót lapban „Egy nemzet, vagy kettő?” cím alatt írt cikksorozatában kénytelen volt megállapítani, hogy a tótok és a csehek lelkileg teljesen különböző két faj, a tótok nyelvileg ugyan szlávok, de életnézetükben s

kultúrájukban magyarok s azért a cseheket holuihoiii fogják megérteni, sem pedig megkedvelni”. Hasonlóképpen Skultéty József Hodza Milánnak válaszolván teljes határozottsággal állítja, hogy „a cseh-szlovák kulturális és nemzeti egységről komolyan beszélni nem lehet”.

A cseh-szlovák történelemgyártók második célja, hogy a magyarság ócsárlásával ellenszenvet, sőt gyűlöletet keltsenek a magyarok ellen. A honfoglaló magyarokat úgy rajzolják, mint műveletlen, durva népet, melyről a régi német krónikaírók úgy beszéltek, mint ördögi fajzatról, kutyafajzatról, Belzebub lvadé-kairól akik nyers húst esznek, vért isznak és kivágják háborúban elesett ellenség szívét, hogy gyógyszerert készítsenek belőle. (Kálal tanár: Szlovenszkó története, 1920.) A magyarok durvu, neveletlen, vad nép, amely később a cseh-szlovákoktól tanulta a műveltséget. Árpád népe a szláv lakosságot részben kiirtotta, részben rabságba vetette. (Kulhanek tanár: Cseh-szlovák történelem, 1920.) A magyar történelem vezéralakjainak említésénél sietnek megjegyezni, hogy Frangepán és a Zrínyiek horvátok voltak, hogy Hunyadi János román származású volt, hogy Kossuth Lajos tót renegát volt stb. Deák Ferenc ravaszságának tudható be, hogy a kiegyezés alkalmával a szlovákokat megcsalták és a hatalom a magyarok kezébe került, ugyanakkor jelszó lett: kiirtani a nemzetiségeket! Bánffy és Tisza betyáros göggel bántak a felvidéki tótokkal. A múlt században a magyarok önálló államot akartak, ennek azonban a szerbek, a horvátok, a románok és a szlovákok ellenszegültek. Végre 1919-ben a leigázott nemzetek kiszabadultak a magyar iga alól. Erre azután következik a külföldi cseh munka részletes ismertetése és magasztalása, a cseh-szlovák légiók áru-lásának dicsérete s a cseh-szlovák állam megalkotásának élénk színekben való bemutatása.

Ilyen történelmet tanulnak a szlovenszkói iskolákban nemcsak az úgynevezett cseh-szlovákok, hanem a magyarok és a németek is. Ezért a történelmet csak vérbeli cseh tanároknak szabad tanítani.

Hasonló az ő földrajztanításuk is, amelynél az 1000 éves természetes országhatár és a Felvidék egész földrajzi struktúrája a cseheknek sok fejtörést okozott. Természetes, hogy a helységnevek csehesítése erősen folyik, a magyar vidék tősgyökeres magyar községei, valamint a németajkú községek mind cseh-szlovák nevet kaptak, sőt újabban cseh hangzású neveket kezdenek adni a tótajkú községeknek is.

A magyar tannyelvű középiskolákban a tanterv ugyanaz, ami a csehszlovák iskolákban s a magyar tankönyv nem más, mint a csehszlovák tankönyvnek magyar fordítása. Ehhez a tanárnak szorosán kell ragaszkodnia. Különben a tanárok sem mind magyarok, az 1924 25. tanévben, a felvidéki középiskolákban 64 magyar osztály volt s ezekben 24 tót tanár is működött. Fölösle-

ges megjegyezmem, hogy a csehek a tót tanárok közül kiválogatták azokat, akikben minden körülmények közt és minden esetben feltétlenül megbíztak.

A tervszerű csehesítés egyik bevált módszere, hogy a középiskolákba fokozatosan több és több tisztán cseh tankönyvet hoznak be. A tót tankönyveket nem lehet teljesen kiküszöbölni, mert hiszen akkor a tótok még nagyobb zajt csapnának, mint eddig, ilyen körülmények közt tehát használnak tisztán tót, azután a zagyva csehszlovák nyelven írt és végre cseh nyelven írt tankönyveket. Erre nézve bemutatok egy igen érdekes statisztikát: A nyitrai reálgimnáziumban használt tankönyvek a következők: Az I., II. és III. osztályban valamennyi tankönyv szlovák, illetőleg csehszlovák nyelvű. Ez az átmenet, hogy a IV. osztályban már öt cseh nyelvű tankönyvet lehessen használni. Aztán a tót tankönyvek száma fokozatosan fogy, az V. osztályban már 10 cseh és 10 szlovák, vagy csehszlovák, a VI. osztályban 13 cseh és 3 szlovák, a VII. osztályban 12 cseh és 6 szlovák, a VIII. osztályban pedig 8 cseh és 5 szlovák, vagy csehszlovák könyvből tanulnak. A pozsonyi kereskedelmi akadémia négy évfolyamán 115 tankönyvet használnak, ebből szlovák 14, német 4, francia 2, csehszlovák 1 és 94 cseh tankönyv. De a tanárok a cseh könyveket sokszor akkor is használják, ha van megfelelő tót tankönyv. És végre is az előadás cseh nyelven folyik.

A tót néppárt lapja, a „Slovák” (1924 június 1.) a felvidéki iskolaviszonyokról a következőleg ír: „Sajnos, nekünk tótoknak még most sincsenek saját tót iskoláink. Igaz, hogy a felekezeti népiskolákban többnyire még tótul tanítanak, de már az állami iskolákban többnyire tótellenes szellem uralkodik. A kormány nem akarja a tót tankönyveket engedélyezni, ehelyett reánk erőszakolja a prágai állami könyvkiadóhivatal által kiadott cseh vagy félig cseh iskolai könyveket. Ha a tanító merne más tankönyveket használni, azonnal felfüggesztenék s államsegélyét beszüntetnék. Hogyan tanulhat meg a gyermek helyesen tótul beszélni vagy írni, ha már az elemi iskola első osztályától kezdve a cseh nyelvvel gyöttrik? S emellett az olvasókönyvek huszitizmussal telítik a tanulót. Ahelyett, hogy olvasnának Vajanszky. Holly, Bernolák, Stur, Moyses és más tót kiválóságokról, tanulnak Húszról, Zsizskáról és Srobárról. A tót nemzeti öntudat helyett a csehoslovakizmust oltják a tanulóba. A középiskolákban a viszonyok még szomorúbbak. Nekünk tótoknak egyetlen gimnáziumunk, egyetlen polgári iskolánk, egyetlen tanítóképzőnk sincsen. Hogy ez így van, bizonyítja az a körülmény, hogy először a professorok többsége Csehországból jött és másodsor, hogy a tankönyvek túlnyomórésztben csehek. Nézzük meg a pozsonyi, a nagyszombati, a rózsahegyi, a kassai, a trencsényi, vagy a szakolcai gimnáziumokat, vagy a képezdéket, Modorban és másutt, vagy a polgári és kereskedelmi iskolákat. Mindenütt azt látjuk, hogy a professorok leg-

alább 80-90%-a cseh és csak 10-20 % tót. A szakolcai gimnáziumban 14 tanár közül 11 cseh és csak 8 tót. Még szomorúbbak az állapotok a polgári és a kereskedelmi iskolákban, ahol még kevesebb a tót tanerő. Hasonló állapotok uralkodnak Nagyszombatban, Trenesénben, Pozsonyban és valamennyi egykori katolikus jellegű, jelenleg állami gimnáziumban. Az olvasókönyvükben olyan kifejezések vannak, amelyeket a tót tanulók nem értenek meg, de még azok sem, akik az egész tót irodalmat áttanulmányoztak. Ha a nemzetükhöz hű tót szülők azt akarják, hogy gyermekük a középiskolában valamit tanuljon, szótárakat kell vásárolniuk, melyekben a tót és a cseh szavak közti különbségek olvashatók és a tanulónak állandóan tótra kell a cseh tankönyvből fordítani. Így aztán nem csoda, hogy a tót tanuló még a középiskola .111-IV. osztályában sem tud helyesen tóttul írni és beszélni, a tót helyesírást nem ismeri. Néhány cseh exponált mindjárt a fordulat után hangoztatta: „Mi Szlovonszkrét 10 év alatt elesehesítjük.” Eme csehesítő törekvések a középiskolákban a legnagyobb mértékben máris tapasztalhatók. A gimnáziumi és a polgári iskolai könyvtárakban tót könyvek nincsenek. Vajanszkyról, Kukucsinról szó sincsen. A tót tanulók hiába kérnek tót irodalmi olvasmányokat, nem kapják, ehelyett adnak nekik cseh olvasmányokat. Aztán nem csoda, hogy a tót szülők gyermekei már törni kezdik a cseh nyelvet, vagy ami még rosszabb, a csehszlovák zagyva nyelvet, mert tóttul beszélni nem téri dolog, az csak paraszt szokás.”

A csehszlovák középiskolai tanárok fizetését 1926 január 1-vel ismét rendezték. Ez tisztán széniumos rendszerű. A tanárok háromévenként lépnek elő, előléptetésük egyáltalában nem függ attól, hogy az egyes fizetési kategóriákban hányan vannak. Az 1-3. szolgálati év megfelel a mi helyettesi éveinknek, ezek mindegyike számára külön van a fizetés megállapítva. Magyar koronára 2000-res szorzószámmal átszámítva, a tanár az első évben kap havi 2,600.000, a második évben 2,750.000, a harmadik évben 2,900.000 K-t. Az első három évben ténylegességi pótlék, melyről alább lesz szó, nem jár, innen a következő három évben a pusztá fizetésben való visszaesés. A 4-6. évben a fizetés ugyanis 2,500.000 K, a 7-9. évben 2,800.000, a 10-12. évben 3,200.000, a 13-15. évben 3,600.000, a 16-18. évben 4,200.000, a 19-21. évben 4,800.000, a 22-24. évben 5,400.000, a 23-27. évben 6,000.000, a 28-30. évben 6,600.000 K. További emelkedés nincs, minthogy a szolgálati idő 30 évben van megállapítva. Az előléptetés autonomikus, kedvezőtlen minősítés esetén azonban megakasztható. A fizetésből 6%-ot levonnak nyugdíjra, 1%-ot betegsegélyezésre, az adót mindenki maga fizeti. A fizetésen kívül jár működési pótlék (német rendletekben Aktivitátszulage) és családi pótlék a gyermekek után (feleség után nem). Mindkettő havonként jár, az első mégis pótolni akarja a lakbért, melyet a köztársaság szocialista pártjai elleneznek, minthogy lakbérben a munkás sem részesül munkabéren felül. A működési pótlék a

városok nagysága szerint négyféle és az 1. évtől a 21-ig változatlan: 850.000; 724.000; 596.000 és 468.000, a 22-30. szolgálati évig: 1.000.000, 850.000, 700.000 és 550.000 K. A családi pótlék 1-6 gyermekig a 4-24 évig: 300.000; 500.000; 650.000; 800.000; 950.000; 1.100.000 K, a 25-30. szolgálati évig legfeljebb két gyermek után jár családi pótlék, mi ellen a német iskoláknak havonként kétszer megjelenő folyóirata: *Mitteilungen aus dem höherem Schulwesen élesen* kikel. Ez a folyóirat elsősorban a tanárok anyagi és erkölcsi érdekeivel foglalkozik, azonkívül az iskolát érdeklő apróbb híreket közöl pedagógiai értekezéseket azonban csak a pedagógiai szaklapok művelik. Az osztályfőnök 20 tanulón felül évi 400.000, 40-en felül 880.000 K-t kap, kisebb szertárak után 400.000 K, nagyobbak után megfelelően több jár. Az igazgatók a tanári fizetésen felül működési pótlékot kapnak és pedig az 1-3. évben havi 1.004.000, a 4-6. évben 1.240.000, a 7-9. évben 1.440.000, a 10-12. évben 1.600.000 K-t. További emelkedés nincs. A referátushoz beosztott iskolafelügyelők (főigazgatók) fizetését nem ismerem. Nemcsak a nyugdíjba, hanem az előléptetés szempontjából is beleszámít a szolgálati évekbe az önkéntesi év, a háború alatt teljesített civiltanári szolgálatból 2% plusz szolgálati év. Minden más iskolafajnál eltöltött szolgálati idő megfelelő átszámítás mellett beleszámít az előléptetésbe is, pl. a polgári iskolai évek 2:3 arányban, mi a széniumos rendszernél státusban senkinek az érdekét nem sérti.

Az iskolák beléletéről és az iskolai munka értékéről csak annyit tudhatunk, amennyit a felvidéki sajtó közleményei tudomásunkra hoznak. Ezek a közlemények lehetnek túlzottak, bár feltűnő, hogy a cáfolat rendszerint elmaradt. Helyesebb megítélésre nyújt alapot az a néhány nyilatkozat, mely a felvidéki közoktatásügy vezetőinek szájából elhangzott. Ezek közé tartozik elsősorban dr. Stefanek Antal, a pozsonyi tót minisztérium tanügyi előadójának nyilatkozata, A csehszlovák tanári egyesületnek okt. 12-én Fenyőházán tartott gyűlésén dr. Stefanek mondta a megnyitóbeszédet, amelyben a többi közt így szólt: „A gyűlésnek tiszta képet kell nyújtani a csehszlovák professzorok kulturális munkájáról, hogy eloszlassuk a közvéleményben elterjedt vádakot, hogy a csehszlovák professzorok nem nevelik a tanulókat tisztességre, jellemességre és nemzetük iránti áldozatkészségre, hogy mechanikusan tanítanak és tendenciózusan csehesítenek.” Ebből megtudjuk, miként ítéli meg a tót közvélemény a cseh professzorok munkáját. Ugyanez alkalommal Seidl országos közoktatásügyi felügyelő s mások is panaszkodtak, hogy a csehszlovák professzorokat a Felvidéken kellőképp nem értékelik, hogy nem becsülik, hogy a csehszlovák professzorok el vannak keseredve a Felvidéken uralkodó politikai viszonyok miatt, s azért iparkodnak onnan elmenekülni”. A gyűlésen jelen dr. Weingári, a pozsonyi egye-

tem rektora is, aki ismét a tanítás eredményét kifogásolta, követelvéen még szigorúbb klasszifikálást, mert – úgymond – az egyetem igen rossz anyagot kap a szlovenszkói középiskolákból.

Sok tanár van Csonka-Magyarországon, akik éveken át valamelyik felvidéki középiskolában tanítottak, ezek tanúbizonyoságot tehetnek, hogy a tót tanuló szorgalmas, kötelességtudó, kitartó, s ha a magyar iskolában az I-II. osztályban bizonyos nyelvi nehézséggel küzdött is, a felsőbb osztályokban jó, sőt jeles tanuló vált belőle. Most a cseh professzorok a tanulókat már a felvételi vizsgán megrostálják, aztán halom számra buktatják és 8 évi tanulás után az egyetem rektora mégis panaszskodik, hogy selejtes anyagot kap a középiskolából. A hibát mégis csak az iskola munkájában kell keresni. Mindez leginkább a csehszlovák intézetekre vonatkozik, a magyar középiskolák sorsa a teljes bizonytalanság. Itt-ott a színmagyar vidéken megtűrik még a magyar középiskolát, de a gőzerővel folytatott cseh telepítés csakhamar csehszlovák parallel osztályok felállítását teszi szükségessé. Némely színmagyar vidéki városban, így Léván a magyar középiskolákat fokozatosan megszüntették és a magyar tanulókat a csehszlovák iskolába kényszerítik. Maholnap hiány lesz a magyar tanárokból is, mert az egyetem csak csehszlovák tanárokat képez és képesít, s a tanárhány bizonyára ürügyül fog szolgálni a magyar középiskolák megszüntetésére. A földreform megfosztja a magyar birtokosságot vagyonától, az iskolareform megfosztja a magyar népet intelligens vezetőitől s így a csehek a magyar kisebbségi kérdést a maguk módjára és kedve szerint fogják megoldani.

A tanári testületek beléletére nézve jellemző, hogy a tót tanárok külön tanári egyesületet alapítottak, a csehszlovák egyesület¹ gyűlésein és munkájában nem vesznek részt, ami miatt dr. Stefanek panaszskodott is a fent említett fenyőházi gyűlésen.

Egyetem csak egy van, még pedig a pozsonyi csehszlovák egyetem, melyet Comeniusról neveztek el. Három fakultása van: a jogi, melyen (az 1925-ben kiadott Évkönyv szerint) 4 rendes, 4 rendkívüli és 1 magántanár működött, az orvosi, 12 rendes, 4 rendkívüli és 6 magántanárral és a bölcsészeti 12 rendes és 1 magántanárral. A hallgatók száma 851 és pedig 590 rendes és 115 rendkívüli joghallgató, 680 rendes és 3 rendkívüli orvostanhallgató és 101 rendes és 68 rendkívüli bölcsészethallgató. Nemzetiségre nézve 264 cseh, 558 tót, 53 rutén, 1 lengyel, 79 német, 96 magyar és 1 román.

Az 1926-ra szóló Évkönyv szerint tanárok voltak: a jogi karon 4 rendes, 4 rendkívüli, 4 helyettes és 3 magántanár; az orvosi karon 12 rendes, 6 rendkívüli, 1 helyettes, 6 magántanár; a bölcsészeti karon 13 rendes, 7 helyettes, 3 magántanár. Hallgatók száma a jogi karon 734 rendes és 118 rendkívüli; az orvosi karon 235 rendes, 1 rendkívüli; a bölcsészeti karon 120 rendes, 40 rendkívüli hall-

gató. Ezek közül női hallgató a jogi karon 37, az orvosi karon 30, és a bölcsészeti karon 39. Csehszlovákiai illetőségű 1118, idegen 84,

A rendes tanárok, az egy dr. Káth jogtanárt kivéve, mind csehek. Egy ideig működött ugyan az egyetemen dr. Skultéty József, a tót nyelv és irodalom tanára, de csakhamar felmentették állásától, minek ő is, meg cseh filológus-társai is örültek, mert hiszen állandóan kellemetlen viták voltak köztük a szlovák kérdés miatt

Az egyetemi tanulók felségélyezésére Prerov városa hat 500 koronás ösztöndíjat, Rózsahegy városa egy 500 koronás ösztöndíjat alapított és erre a célra szolgál Pálffy János gróf csesztei birtokának jövedelme, amely 5700 cseh koronát tesz ki s mely jövedelemből 700-1000 koronás ösztöndíjakat osztogatnak. Az egyetem mellett van internátus és menza 220 tanuló számára, ezek fenntartására a cseh közoktatásügyi minisztérium évente 150.000 cseh-koronát adományoz.

A statisztikai kimutatások szerint a tanulóifjúság száma az; egész vonalon növekedett, de az iskolát végzett fiatalok elhelyezkedése sokkal nehezebb, mint valaha volt. A praktikus pályákon való elhelyezkedést a cseh konkurencia mellett megnehezíti, sőt sokszor lehetetlenné teszi az ipar és a kereskedelem nagyfokú pangása. A szabad intellektuelpályák a cseh jövevények miatt túl vannak zsúfolva. A hivatalnoki állásokért folyamodó felvidéki honosok kérvényeit azzal a lakonikus végzéssel küldik vissza, hogy „nelze vyhoveti” (nem teljesíthető). Az így állás nélkül maradtak már külön szervezkedtek a „nelzisták egyesületében”, mely a múlt tavasszal népes gyűlést tartott Pöstyénben. Ilyen a felvidéki származású intelligencia sorsa a „felszabadított” Felvidéken.

3. Tót nyelv és irodalom.

Az összeomlás után a totók sokat vártak a tót nyelv és irodalom fejlődését illetőleg; ezzel szemben azt látják, hogy az iskolák csehítő hatása egyre jobban rontja a tót nyelv tisztaságát s ez már a tót irodalomban is érezhető. Pusztul a tót irodalom, a tanulóifjúság a cseh-szlovakizmus ködében bolyong, – panaszkodik a turócsaentmártoni Národnie Noviny. A „Slovenská Matica” tót irdalmi intézet, melyért a tót nacionalisták annyit küzdöttek, s melyre annyit áldoztak, végre cseh gondnokság alá került. Nemrég ugyan sajtó alá rendezte Kuzmány, Húrban József és Hviezdoslav neves tót írók munkáit, de – amint azt Prazák cseh egyetemi tanár Pozsonyban és a Matica újabb oszlopos tagja megjegyezte – a kiadott irdalmi műveket „gondos kritika alá vették és szakszerű bevezetéssel látták el”. Hurban-Vajansky neves tót író egyes munkáit a csehek indexre tették. Különben a tót irodalom fejlődésével maga Prazák professzor sincs megelégedve. Midőn 1934-ben a tót irodalom fejlődéséről a nagy nyilvánosság előtt beszámolt,

azt írta, hogy „Slovenakón az Irodalom terén vajmi kevés történik. Ennek okét abban látja, hogy „a politikai elégedetlenség, a politikai pártoskodás akadályozna a szellemi erők egyesülését az irodalmi munka érdekében.” Ugyancsak Pruzák a tót irodalomnak 1925. évi fejlődéséről írván, bevallja, hogy ma már általában beszélnek a tót irodalom kritikus helyzetéről s emiatt sokan a csehek okolják. Ehhez még hozzáteszi, hogy Szlovenszkón előbb-utóbb be kell látniok, hogy a vidéki irodalom nem önállósíthatja magát egészen. Tudvalevő dolog, a csehek a tót nyelvet csak a cseh nyelv egyik nyelvjárásának tekintik, melynek nincsen irodalmi létjovósultsága, tehát jövője nincsen. Ezt a felfogást a tót autonómiáért küzdő pártok: a turócszontmárloni nemzeti párt, valamint a Hlinka-féle tót néppárt határozottan visszautasítják, s így keletkezett az új tót irodalom, amellyel a csehek nagyon nincsenek megelégedve. Ezt az irodalmat Pruzák professzor úgy mutatja be: Rázus Márton „Közmesgyén” eimen megjelent verses kötetében megkísérelte elválasztani Csoh-MorvaorHzúgot Szlovenszkótól. Versbe foglalta a tót autonómisták jelszavalt és a csehek elleni ellenszenvüket. Azt írja, hogy a tót anyák csak sírni tudnak Szlovenszko sorsa miatt, amely felett az ég beborult, alatta pedig tátong a kőszir, hogy szinte jobb szeretnék gyermekeikkel együtt ezt a Szodomát elhagyni.” Egy másik tehetséges fiatal tót költő Zarnov András egy kötet költeményt adott ki „Őrség a Morvánál” címen. Erről Prazák ezt írja: „Amit Zarnov írt, az már a beszámíthatatlansággal határos. Szerinte a tótok a csehekkel való állami egységben úgy járnak, mint mezitlábos a tüskék között, úgy élnek, mintha az állandó égi sötétségben a napot sohse látnák. Járják a tömegek keresztútját és elmerülnek a könnyek tengerébe. Érzésnélküli barbárok tatárpusztítást visznek végbe rajtuk, vérig sanyargatják őket s a nyílt sebeikbe só, szemeikbe paprikát hintenek. A csehek kutyavilágot teremtettek, az arcok elhalványodtak, az ajkak megkékültek, a lélekzet megakadt és az erő eltűnt. Semmi sem kívánatosabb, minthogy a cseh Heródes, a görög Caesar, az erkölcstelen farizeus mielőbb elpusztuljon, hogy dőljön össze a cseh Jeruzsálem.” Prazákot végtelenül bosszantja, hogy Sivák tót nemzetgyűlési képviselő Zarnovot mint „tót Petőfit” üdvözölte. Zarnov költészete – írja tovább Prazák – egész iskolát teremtett. Ries Vilmos „A rabszolga dalai” című költeményeiben úgy mutatja be Szlovenszkót, mint valami nemzeti Spielberget (Brünni börtön)- „A tótok a cseh uralom alatt folyton jajveszékelnek, betegek, kékes a szájuk, beesett a szemük, dagadt az arcuk, kerékbe vannak törve, börtönbe vannak vetve, éhen pusztulnak, testük tele van sebekkel, fejükre állandóan vízcseppek esnek és tördösik koponyájukat, kezeik a bilincsektől elkékültek, keresztre vannak feszítve, haldokolnak a Golgotán s csak passió-énekeket énekelnek.” Minden-

esetre igen jellemző, hogy az úgynevezett felszabadítás hatodik-hetedik évében ilyen irodalom keletkezhetett.

A tót irodalom a politika malomkövei között őrlődik. Az iskolában, a közhivatalokban erős propaganda folyik a páncsehizmus érdekében s a tót nacionalisták a legnagyobb aggodalommal szemlélik a lezajló eseményeket. Időről-időre próbálják az ellentállást a cseh centralizmussal szemben, de erejük mintha hanyatlana, hiányzik a szívós kitartás. Ilyen körülmények között a tót nacionalisták előbb-utóbb megtörnek a harcban és a csehek elérik régi céljukat: két millió tót teljes elcsehesítésével megnövesztik a hét milliós cseh nemzet számát.